

16+

Той самы

Метафізіка

Калі рэй вядзе

Чаргінец

супраць космасу

бібліятэка

стар. 4

стар. 6

стар. 11

Юрый Траян. Кардынал-балет

Фота БелТА.

Сцэна з балета «Анастасія».

Улюбой вялікай культурнай установе нашай краіны, ці то тэатр, галерэя, музей або філармонія, ёсць чалавек, чья праца вельмі важная і напрамую ўплывае на якасць спектакляў, выставак або канцэртаў, але пры гэтым сам чалавек для шырокай публікі застаецца як бы ў цені. Нельга сказаць, што пра такіх людзей не ведаюць, наадварот, іх паважаюць за вопыт, творчы падыход, індывідуальны почырк у працы, але ўсё-ткі ў першую чаргу глядачы бачаць «выніковы прадукт». Яны дзівяцца якасці пастаноўкі, праўдападобнасці ігры акцёраў, зладжанасці аркестра, вывастранасці рухаў танцораў, цікавым сцэнаграфічным рашэнням і гэтак далей. Адзначаюць асобных салістаў, хваляць літаратурную аснову спектакля або кампазітарскае майстэрства музычных класікаў. Адным словам, у цэнтры ўвагі аказваюцца заўсёды тыя, хто выходзіць на сцэну. І многія глядачы нават не падзяраюць, што ва ўсіх тэатрах ёсць той, хто практычна ў адзіночку настройвае для ідэальнай працы ўвесь гэты велізарны механізм мастацтва.

«ЛіМ»-акцэнт

Віншаванне. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка павіншаваў народнага артыста РСФСР Мікіту Міхалкова з 75-годдзем. «За гады актыўнай і плённай дзейнасці вам удалося стварыць мноства яркіх разнапланавых вобразаў, заваяваць любоў глядацкай аўдыторыі, — адзначыў кіраўнік дзяржавы. — Прафесійнае майстэрства і велізарны вопыт дапамаглі набыць заслужанае прызнанне і шырокую вядомасць не толькі ў Расіі, але і далёка за яе межамі». Аляксандр Лукашэнка пажадаў артысту, каб яго работы і ў далейшым дарылі публіцы радасць і натхненне, садзейнічалі ўмацаванню культурных сувязей паміж народамі Беларусі і Расіі.

Спачванне. Прэзідэнт Беларусі накіраваў спа-чванне ў сувязі са смерцю народнай артысткі РСФСР Ірыны Скобцавай. «Ірына Канстанцінаўна пражыла багатае творчае жыццё, пакінула яркі след у гісторыі савецкага і расійскага тэатра і кінематографа», — гаворыцца ў спачванні. Кіраўнік дзяржавы адзначыў, што прафесіяналізм і ўнікальная выка-нальнасць манера далі магчымасць Ірыне Скобца-вай сыграць сотні запамінальных роляў, якія сталі прыкладам высокага майстэрства.

Да ведама. XXIV Міжнародная спецыялізаваная выстаўка «СМІ ў Беларусі» адменена, паве-дамляецца на сайце Міністэрства інфармацыі. У су-вязі з мерамі, якія прымаюцца Саветам Міністраў і Міністэрствам аховы здароўя па процідзеянні рас-паўсюджванню інфекцыі, выкліканай COVID-19, а таксама з мэтай санітарнай бяспекі прынята ра-шэнне аб адмене запланаваных на 4—5 снежня XV Беларускага міжнароднага медыяфоруму «Парт-нёрства ў імя будучыні: Перамога. Памяць. Мы», а таксама XXIV Міжнароднай спецыялізаванай вы-стаўкі «СМІ ў Беларусі».

Навінка. Напярэдадні юбілею Яна Скрыгана — выдатнага беларускага пісьменніка, аднаго з першапраходцаў беларускага нарыса — яго дач-ка Галіна перадала ў дар факультэту журналістыкі два экзэмпляры вялікага альбома, інфармуе сайт Міністэрства інфармацыі. Кніга, якая мае назву «Фоталетапіс з хатняга архіва Яна Скрыгана», вый-шла ў гэтым годзе ў выдавецтве «Кнігазбор». Яе ўкладальніцай, аўтарам прадмовы і каментарыяў стала Галіна Іванаўна Скрыган.

Кангрэс. У Нацыянальнай бібліятэцы Белару-сі — VII Міжнародны кангрэс «Бібліятэка як феномен культуры». Мерапрыемства, арганізаванае Міністэрствам культуры і Нацыянальнай біблія-тэкай Беларусі, прысвечана краіназнаўству і края-знаўству як магістральным напрамкам захавання гісторыка-культурнай спадчыны краін і народаў, паве-дамлілі арганізатары. Сёлета кангрэс праходзіў як у будынку бібліятэкі, так і ў анлайн-фармаце. У ме-рапрыемствах узялі ўдзел спецыялісты бібліятэк, му-зеяў, архіваў, краязнаўчы-аматары, распрацоўшчыкі і вытворцы інфармацыйнай прадукцыі, грамадскія і культурныя арганізацыі беларусаў замежжа.

Фестываль. У праграме Нацыянальнага кон-курсу XXVII Мінскага міжнароднага кінафе-стывалю «Лістапад» будзе прадстаўлена 13 фільмаў, паведаміў журналістам каардынатар конкурсу Міка-лай Лаўранюк. Аргкамітэт атрымаў на разгляд амаль 60 заявак. «Гэта менш, чым звычайна. У сувязі са складанай эпідэмічнай у свеце можна гаварыць аб спадзе кінавытворчасці», — адзначыў Мікалай Лаўранюк. Фармат уручэння прызоў будзе іншы. Вы-рашылі адмовіцца ад традыцыйнай градацыі. Члены журы вызначаць Гран-пры нацыянальнага конкурсу, які можа быць ігравы, дакументальны або аніма-цыйны.

Памяць. Урачыстае адкрыццё мемарыяльнай Дошкі ў гонар кампазітара Алега Молчана запланавана на 26 кастрычніка ў Мінску. Адкры-ццё адбудзецца ў 12.00 на вуліцы Ракаўскай, 20. Гэта дом, у якім нарадзіўся кампазітар. Ідэя аб тым, якой павінна быць мемарыяльная дошка Алегу Молчану, належыць удаве кампазітара спявачцы Ірыне Віда-вай, а стварылі яе вядомыя беларускія скульптары Вольга Нячай і Сяргей Аганаў. Праект рэалізаваны пры ўдзеле Нацыянальнага фонду падтрымкі пра-ваўладальнікаў (Расія) і арганізацыйным садзейні-чанні Беларускага саюза музычных дзеячаў, паведа-міла БелТА Ірына Відава.

Пярэдадзень. Спектакль Мікалая Рымскага-Корсакава «Царская нявеста» з удзелам су-светных зорак оперы Надзеі Кучар і Аксаны Вол-кавай адбудзецца 25 кастрычніка ў Вялікім тэатры Беларусі, паведамлілі арганізатары. Перад глядачамі разгорнецца драма на фоне падзей эпохі Івана Гроз-нага. За дырыжорскім пультам — заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі Мікалай Калядка. Ён адзначыў: «Царская нявеста» — опера, якая цікавая ўсім пака-ленням слухачоў, і перш за ўсё — праўдай пачуццяў. Дарэчы, «Царская нявеста» — адзін з першых твораў, з якога пачыналася гісторыя Вялікага тэатра Бела-русі. Першая пастаноўка на мінскай сцэне датуецца 1933 годам, партыю Любашы выканала легендарная Ларыса Александровская.

Афіцыйны падзеі ад Інесы ПЕТРУСЕВІЧ

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Для чытачоў Малдовы

У мемарыяльнай зале Дома літаратара ў Мінску беларускія творцы, члены СПБ, уручылі кнігі прадстаўнікам Нацыянальнай бібліятэкі Рэспублікі Малдовы. Ва ўрачыстай цырымоніі браў удзел Над-звычайны і Паўнамоцны Пасол Рэспублікі Малдова ў Рэспубліцы Беларусь Віктар Сарачан.

Саюз пісьменнікаў Беларусі падхапіў ініцыятыву На-цыянальнай бібліятэкі Беларусі пазнаёміць малдаўскага чытача з класічнай і сучаснай беларускай літаратурай. Сэртыфікат, які пацвярджае перадачу кніжнага падарун-ка, ужо ўручаны.

Беларусь і Малдова маюць даўнія добрыя стасункі ў розных напрамках дзейнасці. Прыкладам таму і літара-турнае сяброўства, падмацаванае актыўнай перакладчыц-кай дзейнасцю. Падчас сустрэчы размова ішла не толькі пра веданне беларусамі малдаўскай літаратуры, але і пра магчымасць знаёмства з асобнымі творамі менавіта на нашай роднай мове. У розныя часы перакладамі займалі-ся Міхась Пазнякоў, Уладзімір Мазго, Казімір Камейша, Мікола Мятліцкі, якія падзяліліся ўласным досведам суда-чыннення да прыгожага мастацкага слова сонечнай краіны.

Нашчадкам Вялікай Перамогі

На радзіме вядомага беларуска-га літаратара Івана Сяркова, у Пакалюбіцкай СШ Гомельска-га раёна, адбылася цырымонія ўзнагароджання лаўрэатаў міжнароднага юніёр-конкурсу тэматычных сачыненняў «Нашчадкі Вялікай Перамогі».

Творчае спаборніцтва праводзіла-ся летась упершыню ў межах рэалі-зацы Дагавора аб супрацоўніцтве паміж адміністрацыяй Няклінаўска-га раёна Растоўскай вобласці (Расія) і Гомельскім райвыканкамам і ў ме-жах рэалізуемага на тэрыторыі Рас-тоўскай вобласці культурна-адука-цыйнага праекта «Берагі дружбы» і Міжнароднага фестывалю-свята «Славянскія літаратурныя дажынкi», які праводзіцца Гомельскім аблас-ным аддзяленнем СПБ.

— Асноўныя мэты конкурсу, на які паступіла каля 100 работ, — фар-міраванне патрыятычных поглядаў і актыўнай грамадзянскай пазіцыі ў падрастаючага пакалення на асно-ве агульнай гісторыі Расіі і Беларусі, далучэнне падлеткаў да культурна-асветніцкай і творчай дзейнас-ці, — адзначыў старшыня абласной пісьменніцкай суполкі, сузаснаваль-нік конкурсу з беларускага боку Уладзімір Гаўрыловіч. — Задача — далучэнне дзяцей да найлепшых узораў гістарычнай і мастацкай літа-ратуры, правядзенне сумесных мера-прыемстваў.

цікава ведаць

«Усе грані таленту»

Выстаўка пад такою назваю, прысвечаная 115-годдзю з дня нараджэння народнай ар-тысткі БССР і СССР Стэфаніі Станюты, адкрылася ў музейна-вы-ставачным комплексе «Партнёры. Сябры. Пабрацімы» Барысаўскай цэнтральнай раённай бібліятэкі імя І. Х. Каладзева.

У экспазіцыі, якую ўжо пабачы-лі жыхары 70 гарадоў Беларусі, — больш як 80 экспанатаў. Некаторыя з іх знакамітае артыстка зрабіла сама. Яшчэ ёсць кнігі пра актрысу, прадстаўлены фільмы, дзе яна зды-малася, і тэатральныя работы, пры-меркаваныя таксама да 100-годдзя Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы, дзе Стэфанія Станюта працавала вядучай актрысай.

Але ж асноўнае месца займаюць прадметы дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва (скульптуры малых фор-маў з дрэва, біжутэрыя з прыродных матэрыялаў), прадстаўленыя мін-скім клубам «Прырода і фантазія»

Уладзімір Гаўрыловіч уручае ўзнагароду Таццяне Шутавай.

— У наш час, калі прайшло ўжо шмат гадоў ад пачатку і завяршэн-ня Вялікай Айчыннай вайны, важна памятаць падзвігі, якія здзейснілі нашы землякі, і быць удзячнымі ім за гэта, зазначае ў сваім сачыненні, прысвечаным народнаму пісьмен-ніку Беларусі Івану Мележу, вучані-ца Пакалюбіцкай СШ Таццяна Шу-тава, — прывёў прыклад Уладзімір Гаўрыловіч. — Памяць пра нашага земляка і сёння жыве ў сэрцах жыха-роў Расіі. Гэтак жа, як і мы, беларусы, яны шануюць унёсак Івана Паўлавіча ў вызваленне Растоўскай вобласці.

У Пакалюбіцкай СШ Уладзімір Гаўрыловіч урачыста ўручыў Таццяне Шутавай сэртыфікат удзельніка кон-курсу і дыплом лаўрэата III ступені.

Кіраўнік абласной пісьменніцкай арганізацыі ад імя аргкамітэта па-дзякаваў удзельнікам конкурсу, якія не прайшлі ў фінал, і прапанаваў лепш падрыхтавацца, каб перамагчы ў наступным годзе. Ён таксама ўру-чыў падзяку Ганне Макаранцы — на-стаўніцы Таццяны Шутавай.

Па выніках конкурсу выдадзены зборнікі найлепшых сачыненняў «Літа-ратурны дэбют», вершаў і паэтычных перакладаў «Нашчадкі Вялікай Пера-могі», якія падчас урачыстай цыры-моніі былі падораны школе, перамож-цам і лаўрэатам творчага спаборніцтва.

Дарэчы, удзельнікамі сёлетняга кон-курсу былі вучні Растоўскай і Гомель-скай абласцей ва ўзросце ад 12 да 17 га-доў. Разам з тым у ім маглі ўдзельнічаць прадстаўнікі іншых рэгіёнаў Расіі і Бела-русі. Творчыя работы вучні накіроўвалі па чатырох намінацыях. Для беларускіх школьнікаў яны называліся «Мы памя-таем!» — пра падзеі Вялікай Айчыннай вайны на тэрыторыі Растоўскай воблас-ці і «Я вамі ганаруся» — пра беларусаў, якія абаранялі і вызвалялі Растоўскую вобласць. Для школьнікаў Растоўскай вобласці «Мы памятаем!» — пра падзеі вайны на тэрыторыі Беларусі і «Я вамі ганаруся» — пра герояў-землякоў з Рас-тоўскай вобласці, якія вызвалялі нашу рэспубліку.

Улад ПРЫАЗЁРНЫ

Мінскае гарадское аддзяленне СПБ запрашае:

27 кастрычніка — на юбілейны вечар Ірыны Тулупавай «Шукаю і знаходжу» ў Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры (16.00).

27 кастрычніка — на сустрэчу з паэтэсай Аленай Шчарбаковай у паэтычны клуб «Парнас» пры біб-ліятэцы № 5 (18.00).

28 кастрычніка — на імпрэзу «Ты — матуля мая, Беларусь» у Мін-скі гарадскі тэатр прайдуць пры Цэн-тральнай бібліятэцы імя Я. Купалы (17.30).

28 кастрычніка — на імпрэзу ў межах праекта «Дні праваслаўнай культуры ў Мінску» ў Нацыяналь-ны мастацкі музей (17.00).

29 кастрычніка — на прэзентацыю кнігі паэтэсы Анастасіі Кузьмічовай «Па той бок» у літаратурны клуб «Творчыя сустрэчы» пры бібліятэцы № 8 імя М. Багдановіча (14.30).

29 кастрычніка — на пасяджэнне літаратурнай гасцёўні «Аўтограф» у інтэрнат № 8 БДЭУ (19.00).

30 кастрычніка — на сустрэчу з Анатолем Зэкавым у межах Тыд-ня роднай мовы ў гімназію № 10 (12.00).

Алена БРЫЦКАЯ

з нагоды

З любоўю да маці

Напярэдадні Дня маці Брэсцкае абласное аддзяленне СПБ сумесна з гарадской бібліятэкай імя А. С. Пушкіна ладзіла імпрэзу, прысвечаную важнаму для кожнага з нас святу.

Са словамі падзякі, любові і павагі да маці выступілі брэсцкія пісьменнікі. Зінаіда Дудзюк зрабіла экскурс у гісторыю, успомніла знакамітых зямлячак, якія праславілі нашу краіну. Паэтэса Таццяна Шульга, мнагадзетная маці і клапатлівая бабуля, прачытала вершы, напоўненыя цеплынёй і любоўю да самых родных.

Вядомы аграрый нашай краіны Аляксей Скакун раскажаў пра руплівую працу на зямлі, моц нашых каранёў. Тэму маці-радзімы працягнулі журналіст і паэт Георгій Тамашэвіч, паэтэса Любоў Крэсцкая, старшыня Брэсцкага абласнога аддзялення СПБ Таццяна Дземідовіч, якая зачытала прэзентацыйную мініяцюру «Мамін крыжык».

Удзельнікі імпрэзы ўспомнілі паэта Анатоля Шушко, які нядаўна пакінуў гэты свет. У свой час ён прысвяціў шмат цёплых і добрых слоў маці.

Дапаўненнем да сустрэчы стала выступленне салісткі вакальнай студыі «Фантазія» Палаца культуры чыгуначнікаў Брэста Міланы Дземідовіч, якая ў падарунак прысутным выканала песню «Маміны рукі».

Наталля ІВАНОВА

стасункі

Сербская перакладчыца яднае краіны і народы

Даяну Лазаравіч, маладую паэтэсу і перакладчыцу з Сербіі, добра ведаюць на постсавецкай прасторы. Яна пераўвасобіла на сваю родную мову вершы многіх класікаў і сучаснікаў, чыя творчасць знаёмая ў Беларусі, Расіі і краінах Цэнтральнай Азіі.

— Галоўнае маё творчае захапленне — беларуская паэзія, — расказвае Даяна. — Пры падтрымцы сяброў, можна сказаць, настаўнікаў з Беларусі адкрыла для сябе Максіма Багдановіча. І яго «Вянок» стаў маёй першай перакладной кнігай, выдадзенай у Бялградзе. Пачынаючы шлях у літаратуру, і сама стварыла шмат арыгінальных твораў. Але цяпер усё болей часу, сардэчных, душэўных перажыванняў сыходзіць на перакладчыцкую працу.

У творчым партфелі маладой пісьменніцы — 30(!) кніг мастацкага перакладу. З беларускіх аўтараў Даяна выбрала ўжо дзясяткі паэтаў, чые творы ёй па душы. На сербскай мове пабачылі свет кнігі Віктара Кажуры, Алеся Бадака, Марыі Кобец, Святланы Быкавай. З пісьменнікаў Расіі — Валерыя Казакова, Генадзя Грыгор’ева. Таксама ў Бялградзе выйшаў у перакладзе на сербскую паэтычны зборнік народнага паэта Чувашы Валеры Тургая.

— Нядаўна завяршыла працу над двума кнігамі перакладаў паэзіі

Даяна Лазаравіч.

казахскага майстра вершаскладання Бахытжана Канап’янава, — дзеліцца навіной Даяна. — Выйшла ў маім перакладзе і кніга народнага песняра Беларусі Янкі Купалы «Спадчына». У арганізацыі ўсіх праектаў мне дапамагае прафесар Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта доктар філалагічных навук Іван Чарота. А пазнаёміцца з літаратарамі постсавецкіх краін змагла, пабываўшы ў Беларусі, удзельнічаючы ў мінскіх сустрэчах беларускіх і замежных пісьменнікаў, аб’яднаных агульнай ідэяй: «Мастацкая літаратура як шлях адзін да аднаго».

Сяргей ШЫЧКО

зваротная сувязь

Прыгоды, авантуры, паляванне

У суботу і нядзелю ў праграме «Паэтычная раница» канала «Культура» Беларускага радыё прагучаць радыёкампазіцыі паводле вершаў Уладзіміра Жылкі і Міхася Зарыцкага. У выхадныя выйдзе праграма «Паэзія XXI стагоддзя», якая прапануе выбраныя радкі Юрыя Сапажкова.

Публіцыстычны праект «Кнігалюбу» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі, кніжнымі навінкамі і аглядам «ЛіМа». У радыёверсіі праграмы «Суразмоўцы» слухайце гутарку Навума Гальпяровіча з дацэнтам Беларускага ўніверсітэта культуры і мастацтваў Святланай Крывашэвай.

У «Літаратурнай анталогіі» з панядзелка да пятніцы агучваюцца старонкі рамана Людмілы Рублеўскай «Авантуры студыёзуса Вырвіча», у «Радыебібліятэцы» —

твора Уладзіміра Караткевіча «Дзікае паляванне караля Стаха». «Літаратурныя гісторыі» ў выхадныя ў вячэрні час прапануюць апавяданні беларускіх аўтараў.

У межах праграмы «Радыетэатр. Лепшае» ў суботу прагучаць фрагменты радыёспектакля «Адгукніся, браце!» па п’есе Георгія Марчука. Нядзельным вечарам прыхільнікаў тэатра перад мікрафонам чакае радыёверсія спектакля «Страсці па Аўдзею» паводле Уладзіміра Бутрамеева.

Штовечар а 21 гадзіне для маленькіх слухачоў на «Культуры» выходзіць «Вячэрняя казка», а па буднях у праекце «Дасціпныя. Настомныя. Кемлівыя» гучаць старонкі твора Алеся Бадака «Незвычайнае падарожжа ў краіну ведзьмаў».

акцыі

BOOKface-чэлендж у Кобрыне

Незвычайную акцыю правялі ў верасні супрацоўнікі Кобрынскай цэнтральнай раённай бібліятэкі. BOOKface-чэлендж прайшоў на старонках установы ў сацыяльных сетках.

Каб звярнуць увагу карыстальнікаў інтэрнэту да кнігі, чытання і бібліятэкі, на працягу месяца ў сеціве змяшчаліся здымкі, дзе кніжныя вокладкі сумяшчаліся з тварам мадэляў, у якасці якіх выступілі як самі бібліятэкары, так і чытачы.

— Хацелася зрабіць нешта незвычайнае ў сваё прафесійнае свята, — дзеліцца сакрэтамі ідэі загадчык аддзела абслугоўвання і інфармацыі кніжніцы Юлія Пракапук. — Мы кожны год ладзім штосьці новае для чытачоў, асабліва ў верасні, калі праходзіць тыдзень рэкламы бібліятэкі.

Сапраўды, атрымалася неардынарная акцыя. Прычым усе «мадэлі» з запалам падбіралі кніжкі, з якімі хацелі б сфатаграфавалася. Не менш цікавым было потым вызначыць, хто насамрэч хаваецца за вокладкай.

Наталля ЕФЦІФЕЕВА

25 кастрычніка — 95 гадоў з дня нараджэння Льва Мірачыцкага (1925—2002), гісторыка-славіста, літаратара.

25 кастрычніка 90 гадоў спаўняецца Леаніду Дударэнку, жывапісцу, заслужанаму дзеячу мастацтваў БССР.

25 кастрычніка 85-гадовы юбілей святкуе Уладзімір Паўлаў, прэзаік, паэт.

26 кастрычніка — 210 гадоў з дня нараджэння Генрыха Дмахоўскага (1810—1863), скульптара.

26 кастрычніка — 115 гадоў з дня нараджэння Канстанціна Цітова (1905—1972), паэта, перакладчыка.

26 кастрычніка 70-годдзе адзначае Яўген Волкаў, мастак тэатра.

27 кастрычніка — 145 гадоў з дня нараджэння Льва Клейнбарта

(1875—1950), крытыка, публіцыста, даследчыка літаратуры.

28 кастрычніка 70 гадоў спаўняецца Анатолю Гаршкавозу, акварэлісту.

28 кастрычніка 70-гадовы юбілей святкуе Мікалай Дундзін, жывапісец.

29 кастрычніка — 115 гадоў з дня нараджэння Барыса Вішкарэва (1905—1974), акцёра, рэжысёра, педагога.

30 кастрычніка — 115 гадоў з дня нараджэння Андрэя Бембеля (1905—1986), скульптара, педагога, народнага мастака Беларусі.

30 кастрычніка — 100 гадоў з дня нараджэння Тамары Барысавай (па мужу Мудрогінай) (1920—2000), тэатразнаўца, педагога.

30 кастрычніка — 85 гадоў з дня нараджэння Валянціна Ягорава (1935—2012), графіка, жывапісца.

Ідзе падпіска на I паўгоддзе 2021 г.		
«ЛіМ»	1 месяц	падпісны індэкс
Для індывідуальных падпісчыкаў	8 р. 60 к.	63856
Ведамасная падпіска	23 р. 41 к.	638562
Індывідуальная льготная падпіска для настаўнікаў	6 р. 02 к.	63815
Льготная падпіска для ўстаноў культуры і адукацыі	17 р. 80 к.	63880

Саюз пісьменнікаў Беларусі і Мінскае гарадское аддзяленне СПБ выказваюць шчырае спачуванне паэтэсе Людміле Віктараўне Воранавай з прычыны напаткаўшага яе вялікага гора — смерці маці.

«ЛіМ»-люстэрка

Беларусь і Кітай дамовіліся актыўна развіваць супрацоўніцтва ў галіне выяўленчага мастацтва, інфармуе БелТА. Падчас пекінскай асенняй выставы прадметаў мастацтва і жывапісу мастакоў Кітая і іншых краін, арганізаванай карпарацыяй Poly Group, адбылася сустрэча кіраўніцтва Пасольства Беларусі ў Кітаі са спадарыняй Ван Вэй, генеральным дырэктарам падраздзялення кампаніі Poly Culture Group Co., Ltd. Бакі абмяняліся кантактамі і дамовіліся актывізаваць супрацоўніцтва для арганізацыі ў Кітаі ў рамках мерапрыемстваў дэманстрацыі прадметаў беларускага выяўленчага мастацтва, абмеркавалі перспектывы супрацоўніцтва па іншых напрамках у сферы культуры. China Poly Group Corporation з’яўляецца вядомым кітайскім шматпрофільным дзяржаўным кангламератам. Карпарацыя мае вялікі вопыт у арганізацыі выставак і аўкцыёнаў прадметаў мастацтва, жывапісу ў Кітаі і за мяжой, актыўна развівае і падтрымлівае тэатральнае мастацтва і кінаіндустрыю, а таксама практы міжнароднага супрацоўніцтва ў гэтых сферах.

Абвешчаны лаўрэаты Прэміі Гедройца 2020. Першае месца заняў раман «Тантамарэскі» Сяргея Дубаўца. Прыз за першае месца — грашовая ўзнагарода, якая сёлета склала 15 000 рублёў. Другое месца — у Андрэя Адамовіча з кнігай «Песня пра Цімура». Прызам стаў творчы адпачынак у Балтыйскім цэнтры пісьменнікаў і перакладчыкаў на востраве Готланд (Швецыя). Трэцяе месца заняла кніга «Калядны стол» Зараславы Камінскай. Прыз — запіс кнігі-лаўрэаткі ў аўдыяфармаце. Сёлета ў склад журы ўвайшлі Ала Браздзіхіна, літаратурназнаўца, выкладчыца; Наста Грышчук, літаратурны крытык; Максім Жбанкоў, культуролог, крытык, эсэіст; Вера Жыбуль, літаратурназнаўца, паэтэса, перакладчыца; Андрэй Хадановіч, паэт, перакладчык, выкладчык; Ціхан Чарнякевіч, літаратурназнаўца, крытык.

На YouTube-канале Netflix апублікаваны кароткі трэйлер новага фільма Дэвіда Фінчара «Манк» пра знакамітага журналіста, крытыка і аднаго са сцэнарыстаў «Грамадзяніна Кейна» Германа Манкевіча. Трэйлер фільма, прэм’ера якога запланавана на 4 снежня, уяўляе сабой чаргаванне чорна-белых кадраў. У апісанні карціны гаворыцца, што ў ёй прадстаўлены Галівуд 1930-х гадоў вачыма Германа Манкевіча, які спрабуе завяршыць працу над сцэнарыем «Грамадзяніна Кейна» ў суаўтарстве з Орсанам Уэлсам. Галоўную ролю ў стужцы выканаў Гэры Олдман. У ёй таксама здымаліся Лілі Колінз, Аманда Сэйфрыд, Том Бёрк, Чарльз Дэнс і іншыя акцёры. Чакаецца, што фільм можа стаць адным з прэтэндэнтаў на «Оскар» ад Netflix поруч з «Судом над чыкагскай сямёркай» Аарана Соркіна. Папярэдняя поўнаметражная работай Фінчара быў трэйлер «Зніклая» (2014).

Анлайн-маршрут па месцах здымак фільма Уладзіміра Мяншыова «Масква слязам не верыць» з’явіўся на партале «Узнай Москву», перадае РІА «Новости». Адзначаецца, што гід уключае дзесяць пунктаў. Прагулка пачынаецца каля станцыі метра «Новаслабодская», дзе пазнаёміліся героі фільма Людміла Свірыдава (Ірына Мураўёва) і Сяргей Гурын (Аляксандр Фяцкоў). Анлайн-маршрут таксама вядзе на Цвярскую вуліцу, якая тады называлася вуліцай Горкага. Тут сяброўкі Людміла Свірыдава і Кацярына Ціхамірава (Вера Алентова) здзяйснялі вячэрні праменад. Завяршаецца віртуальная прагулка на Масфільмаўскай вуліцы, каля тагачасных генеральскіх дамоў. Гэтыя цагляныя шматпавярховікі, пабудаваныя ў 1972 годзе, прызначаліся для савецкай эліты, кватэры ў іх адрозніваліся асаблівай планіроўкай.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

Жыцця і лёсу сувязная ніць

Магчымасць зносін, не проста на ўзроўні рабочых момантаў, а менавіта з нагоды напісання артыкула пра старшыню Саюза пісьменнікаў Беларусі Мікалая Чаргінца — чалавека-легенды ва ўсіх сэнсах гэтага слова, — стала для мяне падарункам.

Калі я была зусім маленькай, часта чула прозвішча Чаргінец. Памятаю, як мой старэйшы брат, які захапляўся футболом, падчас трансляцый матчаў усклікаў з захапленнем: «Гэта ж сам Чаргінец!»

І нават праз шмат гадоў, сутыкаючыся з Мікалаем Іванавічам на пісьменніцкіх мерапрыемствах, нікім чынам не магла нават падумаць, што гэта той самы знакаміты футбаліст, прозвішча якога так надоўга захавала дзіцячая памяць.

І толькі калі мой суразмоўца пачаў свае дзіцячыя ўспаміны, я зразумела, як шмат здольна захаваць дзіцячая памяць.

— Калі пачалася вайна, мне было ўсяго чатыры гады, але некаторыя моманты, асабліва пачатку, памятаю так выразна, нібы гэта было ўчора, а я і не быў тым маленькім...

Ад зусім недзіцячых успамінаў Мікалая Іванавіча пра вайну ў мяне мароз па скуры. І незразумела, як мог вытрымаць маленькі хлопчык, калі на яго вачах фашыст забіў немаўля-сястрычку якраз у той момант, калі мама карміла яе грудзмі? Як мог перажыць смерць свайго сябра, якога таксама ў яго на вачах забіў п'яны фашыст? Толькі за тое, што дзеці адважыліся папрасіць цукерку — рэдкі тады ласунак. Сам ён цудам застаўся жывы. І яшчэ шмат пытанняў, на якія я не магла сабе ні адказаць, ні ўявіць, што такое наогул магчыма. Хоць, памятаючы расповед сваёй маці, на вачах якой спалілі амаль усю яе сям'ю разам з жыхарамі некалькіх навакольных паселішчаў, напэўна, не варта было б здзіўляцца лютасці фашыстаў, аднак успаміны Мікалая Іванавіча перапоўнілі і гэтую чашу...

Тады мне ўспомніўся адзін эпізод з жыцця, калі я абараняла дысертацыю: там была частка, дзе апісвалася жорсткасць фашысцкіх акупантаў на тэрыторыі

Сёння генерал-лейтэнант МУС Мікалай Чаргінец — старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі. У свой час ён быў членам Савета Рэспублікі Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь 1, 2 і 3 скліканняў. Пры гэтым знаходзіў магчымасці для грамадскай і навуковай дзейнасці. На яго рахунку — больш як 20 мастацкіх кніг і гэтулькі ж навуковых, бо нездарма абараніў кандыдацкую дысертацыю, атрымаўшы навуковае званне кандыдата юрыдычных навук.

Беларусі. Адзін з маіх апанентаў напісаў у водгуку, што «аўтар не мае рацыі, бо зусім не паказала ў сваёй дысертацыі гуманнасць нямецкіх салдат, якія былі асабліва добрымі да дзяцей».

Так, згодна, здараліся адзінкавыя выпадкі, калі нямецкія салдаты маглі праявіць спачуванне да дзяцей. Але ў Мікалая Іванавіча ёсць кніга «Аперацыя "Кроў"», якая распавядае пра падзеі, што адбываліся ў гады вайны ў Беларусі. Для напісання аўтар выкарыстоўваў архіўныя дакументы, таму праўдзівасць кнігі аспрэчыць нельга. Дык вось майму апаненту я проста парайла б прачытаць твор, у якім апісваюцца так званыя «дзіцячыя інтэрнаты», куды з усіх акупіраваных тэрыторый звозілі дзяцей, каб узяць кроў для нямецкіх параненых.

Слухаючы ўспаміны Мікалая Іванавіча пра вайну, увесь жах не проста разумееш, а адчуваеш. Жывы прыклад — расповед Мікалая Іванавіча пра яго сястру, якую фашысты арыштавалі за дапамогу партызанам. Падчас катаванняў ёй ламалі рукі і ногі, нявечылі твар. Яна цудам выжыла, але не спазнала ні жаночага, ні мацярынскага шчасця і ў маладым узросце сышла з жыцця... Ды шмат яшчэ чаго, што засталася ў недзіцячай памяці маленькага Колі.

Але час не стаеў на месцы. Дзеці вайны вярталіся да звычайнага мірнага жыцця. Мікалай вольны час з задавальненнем ганяў у двары набіты саломай мяч. І аднойчы да яго падышоў мужчына, які неўпрыкмет назіраў за гульнёй хлопчыкаў, і прапанаваў Мікалаю

Фота Кастуся Дробава.

Мікалай Чаргінец.

паспрабаваць свае сілы ў футболе. Гэта быў галоўны трэнер каманды «Спартак».

Пачаўся новы этап у жыцці Мікалая Чаргінца. — Аднойчы адбылася невялікая падзея, якая перавярнула не толькі маю свядомасць, але і ўсё жыццё. Я быў ужо даволі вядомы ў футбольным асяроддзі... У той час усім спартсменам абавязкова трэба было дзесьці працаваць. І аднойчы, пасля змены на заводзе, мне давалося ісці дамоў пешшу, — амаль 12 кіламетраў. Памятаю, што купіў газету «Правда» і за дарогу ўсю яе прачытаў.

Чытаць ідучы Мікалаю было нескладана: у камандзе нападаючы, ён меў добрыя перыферычныя зрок.

Нечакана зрабіў для сябе выснову, што пісаць — гэта выдатна. Менавіта падчас шпацыру да яго прыйшло жаданне напісаць штосьці самому.

Да гэтага часу ў яго жыцці ўсё складалася: вядомы ў Беларусі і ў СССР футбаліст, якога запрашалі да сябе розныя вядучыя спартыўныя каманды, дом, сям'я... Аднак хацелася чагосьці яшчэ... Па родзе дзейнасці даводзілася шмат ездзіць, а час у дарозе бавіў з кнігай.

— Чытаў вельмі шмат, часам без разбору, бо, скончыўшы вячэрнюю школу, дзе на ўроках хацелася толькі спаць, многа чаго прапусціў, — зазначыў Мікалай Іванавіч. — Якая там вучоба, калі цэлы дзень то на працы, то на трэніроўках... І менавіта ў паездках пачалася мая самаадукацыя. Я зразумеў: трэба вучыцца далей.

Першая адукацыя Мікалая Чаргінца — Мінская футбольная школа моладзі, дзе атрымліваў значную па тым часе стыпендыю.

— Калі прынёс дахаты першую стыпендыю, а гэта цэлых 800 рублёў пры тым, што бацька атрымліваў 1100 рублёў, маці расплакалася... Вядома, для нашай вялікай сям'і, дзе было шасцёра дзяцей і тата інвалід вайны, — гэта істотны дадатак.

Мікалай Чаргінец удзельнічаў у міжнародных футбольных матчах, у якасці ўзнагароды пабываў у Кітаі і Карэі, што было для тых гадоў фантастыкай.

— Усюды, куды б ні прыехалі, нас сустракалі па найвышэйшым разрадзе. З самалёта, цягніка, машын выносілі на руках.

Наступны этап у спартыўнай кар'еры — гульня ў камандзе кіеўскага «Дынама», куды Мікалая запрасіў яе галоўны трэнер Кастусь Шчагоцкі. Ішоў 1958 год...

Лёс закінуў яго ў горад Вінніцу, у толькі што сфарміраваную каманду «Лакаматыву». Там жа ён забіў свой першы гол, які ўвайшоў у гісторыю Вінніцы.

Быў яшчэ адзін этап у яго футбольнай кар'еры — горад Кішынёў, дзе гуляў у камандзе «Малдова», ужо на міжнародным узроўні.

Затым ізноў вярнуўся ў родны Мінск. І ўжо тут, будучы ў камандзе майстроў, паступіў у Вышэйшую школу футбольных трэнераў пры Мінскім інстытуце фізкультуры.

— Я ўжо разумеў, што футбол футболом, а адукацыя для жыцця проста неабходна. Было шмат прыкладаў, калі выдатныя футбалісты заставаліся на ўзбочыне жыцця.

Яго працоўны дзень быў распісаны па хвілінках: раніцай — трэніроўка, потым — вучоба, зноў трэніроўка. Па вечарах, як і ўсе студэнты таго часу, удзельнічаў у патруліраванні вячэрняй сталіцы. Аднойчы нават удзельнічаў у затрыманні небяспечнага рэцыдывіста.

— Мне так спадабалася лавіць бандытаў! Калі пра гэты выпадак яшчэ і распаўялі ў адной з тэлевізійных праграм, адчуў сябе героем. І вырашыў, што буду працаваць у міліцыі, і не проста ў міліцыі, а менавіта ў крымінальным вышуку.

Але акрамя мары — стаць супрацоўнікам крымінальнага вышуку, у яго было яшчэ адно жаданне — пісаць. І хоць першыя спробы прыраўноўваліся, хацелася займацца гэтым прафесійна.

— Жадаў шмат чаго: працаваць у крымінальным вышуку, пісаць, вучыцца, стаць спартыўным журналістам, каментатарам. Паступіў у Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт на факультэт журналістыкі, прыняў яшчэ адно лёсавызначальнае рашэнне — развітацца з футболом.

— Зразумеў адно: этап футбольнай гульні ў маім жыцці скончыўся, — успамінае Мікалай Іванавіч. — Мяне ўгаворваў застацца ў «Дынама» сам Пётр Міронавіч Машэраў... Вырашылі, што сыходжу таму, што ў мяне штосьці не заладзілася ў жыцці.

Аднак нават угаворы знакамітых людзей не змаглі змяніць рашэння.

Каб быў час для творчасці, Мікалай Іванавіч пераводзіцца на завочнае аддзяленне і вяртаецца на завод. Гэта здарылася якраз у той час, калі выйшла пастанова аб умацаванні органаў правапарадку прадстаўнікамі працоўнага класа, якая дапамагла спраўдзіцца яшчэ адной яго мары — працаваць у крымінальным вышуку.

— Мяне выпраўлялі ўсім заводам. На агульным сходзе давалі наказ, бо праца ў крымінальным вышуку лічылася вельмі ганаровай. Жаданне стаць спартыўным каментатарам адышло на другі план.

Мікалай Чаргінец пераводзіцца з журфака на юрыдычны факультэт — такім чынам, змог працаваць у крымінальным вышуку ў якасці пачынаючага спецыяліста.

Яму пашанцавала: працоўнае месца размяшчалася насупраць стала Уладзіміра Камышава, вядомага ў той час спецыяліста беларускага крымінальнага вышуку, які і дапамог унікнуць у тонкасці новай справы. Менавіта тады Мікалай Чаргінец напісаў першыя кнігі. Некаторыя неардынарныя выпадкі з практыкі выкарыстаў для напісання сваіх твораў. Неўзабаве атрымаў і першую прафесійную ўзнагароду — медаль «За выдатную службу па ахове грамадскага парадку». А праз некаторы час стаў старшым оперуаўнаважанным, потым — начальнікам крымінальнага вышуку МУС Беларусі. Не адзін раз быў адзначаны як найлепшы оперуаўнаважаны горада Мінска, БССР і СССР.

Шмат чаго было ў жыцці Мікалая Іванавіча. Прайшоў Афганістан, зведаўшы ўсе нягоды той вайны. Яго жыццё багатае на падзеі. Пра гэта лепш за ўсё гавораць узнагароды, сярод якіх — 12 ордэнаў, у тым ліку ордэн Чырвонага Сцяга і два ордэны Чырвонай Зоркі. У 2005 годзе Міжнародны бібліяграфічны Кембрыджскі цэнтр уганараваў яго званнем «Міжнародны прафесіянал 2005 года».

Сёння генерал-лейтэнант МУС Мікалай Чаргінец — старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі. У свой час ён быў членам Савета Рэспублікі Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь 1, 2 і 3 скліканняў. Пры гэтым знаходзіў магчымасці для грамадскай і навуковай дзейнасці. На яго рахунку — больш як 20 мастацкіх кніг і гэтулькі ж навуковых, бо нездарма абараніў кандыдацкую дысертацыю, атрымаўшы навуковае званне кандыдата юрыдычных навук.

Займаючы шматлікія адказныя пасты, ён ніколі не пераставаў пісаць. Правобразамі герояў часта былі рэальныя людзі і падзеі, з якімі ён сутыкаўся падчас службы. Усё напісанае ім выклікала ў чытачоў непадрабную цікавасць, таму яго не трэба было раскручваць, як сённяшніх аўтараў. Ён зрабіў сябе сам — талентам і шырынёй мыслення. Па сваіх творах напісаў некалькі сцэнарыяў да фільмаў, а кніга «За секунду да выстралу» ўвайшла ў школьную праграму.

Кнігі — гэта быццам крок у вечнасць. Бо жыццё герояў, пра якіх так проста і таленавіта распавядае Мікалай Чаргінец, застаецца назаўсёды.

Надзея ДРАБЫШЭЎСКАЯ

Юрый Траян. Кардынал-балет

Падрыхтоўка да ўзыходжання

У Вялікім тэатры Беларусі таксама ёсць такія «шэры кардынал», які вось ужо паўстагоддзя спачатку ў адной відавочнай ролі, а потым у іншай, схаванай, служыць мастацтву сваёй краіны. Менавіта ён цяпер у адка-зе за тое, каб кожны балет, які ставіцца ў Вялікім тэатры, быў не проста добрым, а становіўся для ўсіх прыхільнікаў гэтага віду мастацтва значнай падзеяй. Гаворка, вядома, пра народнага артыста Беларусі Юрыя Траяна, які на цяперашні момант з'яўляецца галоўным балетмайстрам Вялікага тэатра. Шостага кастрычніка Юрый Траян, якога, безумоўна, можна назваць адным з галоўных сучасных культурных дзеячаў нашай краіны, адзначыў 70-гадовы юбілей. Рэдакцыя газеты «Літаратура і мастацтва» вырашыла прасачыць за жыццёвым і творчым шляхам Юрыя Антонавіча, каб зразумець, якім чынам ён дасягнуў высокага ўзроўню прафесіяналізму і павагі як сярод калег, так і сярод прыхільнікаў мастацтва, але пры гэтым усё роўна як бы застаецца ў цені, імкнучыся добра рабіць сваю справу, не прыцягваючы ўвагі.

Ні адзін чалавек не нараджаецца адразу ж вялікім артыстам. Вядома, камусьці гэты шлях будзе прайсці прасцей, калі сям'я будучага акцёра або музыканта неяк звязана з культурнай сферай, але гэта толькі невялікі стартавы бонус — далей усё залежыць ад самога чалавека. Гэта заўсёды доўгая паласа перашкод, дзе патрабуецца шмат зацяткаў, самааададанай працы, якая дазваляе ў выніку дамагчыся поспеху. У гэтым плане кожны, хто вырашыў пайсці па шляху мастацтва, становіцца не толькі кавалём свайго шчасця (жудасная банальнасць), але яшчэ і альпіністам. Шлях да поспеху — заўсёды ўтару, дзе часам даводзіцца ўзбірацца па стромых схілах пры дапамозе адмысловага рыштунку, часам — пераскок-ваць праз расколіны. Але найбольшых поспехаў звычайна

дасягаюць тыя, хто метадычна выдзёўбае ў схіле гары прыступкі, каб падняцца на вяршыню.

Перад выхадам на сцэну

Ім не даводзіцца шукаць абыходных шляхі ці чакаць дапамогі — яны ідуць уласным шляхам, літаральна прабіваючыся граніт жыцця. Дзе трэба прайсці скрозь гару, там яны будуць тунэль, дзе перасекчы бурную горную раку — мост. І Юрый Траян — адзін з такіх.

Яго шлях у свет балетнага мастацтва пачаўся яшчэ ў дзяцінстве, бо мама будучага балетмайстра працавала касцюмерам у Вялікім тэатры. Юрый часта бываў там, меў зносіны з калегамі маці, з іншымі дзецьмі завулісных работнікаў тэатра і артыстаў. Юрый Траян вырас у такім асяроддзі, дзе не захапіцца мастацтвам было немагчыма, бо дзіця заўсёды праяўляе вялікую цікавасць да таго, з чым суткаецца кожны дзень не па чыйсьці ўказцы, а па ўласным жаданні ці па волі выпадку. Таму многія, з кім тады меў зносіны, сталі ў выніку музыкантамі ў аркестры Вялікага тэатра, артыстамі балета, акцёрамі ці ж касцюмерамі, работнікамі сцэны, — адным словам, мала хто з тагачасных знаёмых будучага балетмайстра не выкарыстаў магчымасць далучыцца да вялікай справы мастацтва. Не змог ці не захацеў пазбегнуць творчага лёсу і сам Юрый Траян.

Спачатку ён быў проста адным з тых свавольнікаў, якія пастаянна перашкаджалі акцёрам і іншым работнікам бясконцымі пытаннямі тыпу, што ды як тут уладкавана. Але праз нейкі час заўважылі не проста імкненне хлопчыка даведацца нешта пра тэатр, але і жаданне непасрэдна пазнаёміцца з тэатральным жыццём. Таму ён пачаў выконваць нязначныя дзіцячыя ролі, часам, па словах самога Юрыя Траяна, яму нават даручалі прамаўляць рэплікі са сцэны, але ў балет не пускалі. Магчыма, гэта і стала прычынай таго, што

Юрый Траян.

ў вачах хлапчука балет і танцы былі ахутаны нейкай таямнічай смугой недасяжнага. Ён ім нават крыху зайздросціў, але зайздрасць гэтая была бялейшай за снег: для хлопца тады танцы былі служкамі старажытнага, тайнага мастацтва, да якога могуць далучыцца толькі абраныя. Нядзіўна, што ў выніку для навучання і далейшага далучэння да мастацтва Юрый Траян абраў Беларускае дзяржаўнае харэаграфічнае вучылішча.

20 гадоў у святле сафітаў

Далёка не ўсе, хто, пракладвае шлях да піку творчага Алімпу, адразу ж вырашаюць, што адзіным правільным рашэннем будзе самастойна прабівацца праз тоўшчу каменю, не звяртаючы ўвагі на існуючыя рэчышчы. Каму-небудзь, магчыма, прыйдзецца спачатку набіць мноства гузоў, караскаючыся і скачучы па камянях, якія скохваюцца ўніз адразу ж, як на іх наступіш. І Юрый Траян не стаў выключэннем з гэтай лагічнай заканамернасці. У нейкай ступені яго гісторыя вельмі моцна нагадвае класічны сюжэт спартыўнай драмы пра героя, які перамог усе цяжкасці і дамогся поспеху,

нягледзячы на перашкоды, нават калі чыніў іх сабе сам.

Паступіў у харэаграфічнае вучылішча Юрый Траян без чый-небудзь дапамогі, праблем з гэтым асабліва не ўзнікала: упартасць і імкненне спазнаць мастацтва танца ўзялі сваё. Але на першых жа занятках, калі замест прыгожых па, на якія ён нагледзеўся яшчэ дзіцем у тэатры, яго прымусілі стаяць каля станка, будучы балетмайстар вырашыў, што гэта ўсё ж такі не для яго, і кінуў балет. Вядома ж, не назаўсёды, інакш бы гэты тэкст ніколі не з'явіўся, а Юрый Траян стаў бы адным з тых шматлікіх юнакоў і дзяўчат, якія, захапіўшыся знешняй прыгажосцю, не змаглі змірыцца з тым, што для дасягнення гэтай прыгажосці трэба шмат працаваць.

Амаль да вясны дырэктар харэаграфічнага вучылішча Клаўдзія Калітоўская ўгаворвала маму Юрыя Траяна вярнуць яго на заняткі, таму што ўбачыла ў гэтым юнаку патэнцыял. І маці знайшла спосаб, не вельмі рамантычны, але ён спрацаваў ідэальна: паабяцала купіць ровар. Чым не класічны элемент спартыўнай драмы, калі самы таленавіты, напрыклад, ігрок футбольнай каманды, аказваецца адначасова і самым непаслухмяным? З Ленінградскага харэаграфічнага вучылішча, дзе Юрый Траян праходзіў стажыроўку, яго «папрасілі» за хуліганскія паводзіны: улез у бойку з-за дзяўчыны.

Ён нават не завяршыў навучальны год, адразу сабраў рэчы і з'ехаў. Мабыць, не стрываў такога ўтылітарнага да сябе стаўлення. Усё ж такі артысты, на думку самога Юрыя Траяна, гэта заўсёды эгаісты і эгацэнтрысты, бо без гэтых якасцей немагчыма пастаянна самаўдасканалення, удзельнічаць у бясконцай гонцы з іншымі артыстамі за званне самага лепшага. Таму кожны выпадак праявы непавягі або недастатковай ласкі да творчай натуры — гэта тапанне самой сутнасці артыста, якая патрабуе выхадзіць за рамкі і парушаць прыстойнасці, адным словам, ствараць уласны шлях, выдзёўбаць у гары поспеху тыя самыя прыступкі.

Пасля заканчэння Беларускага дзяржаўнага харэаграфічнага вучылішча ў 1968 годзе ён адразу ж ураганам уварваўся ў балетнае жыццё нашай краіны. І ўраган гэты быў магутны,

уражлівы, бліскучы. Ён — першы выканаўца партый Хазэ («Кармэн-сюіта» Ж. Бізэ — Р. Шчадрына), Прынца («Шчаўкунчык» П. Чайкоўскага), Спартака («Спартак» А. Хачатурана), Паэта («Карміна Бурана» К. Орфа) Адама («Стварэнне свету» А. Пятрова), Тыля («Тыль Уленшпігель» Я. Глебава). Ён — той чалавек, які ўжо ў 21 год атрымаў званне заслужанага артыста Рэспублікі Беларусь, гэта значыць, паставіў рэкорд, які да гэтага моманту нікім не пабіты. Ён — артыст, які, нягледзячы на вельмі сур'ёзную траўму ахілава сухажылля, атрыманую ў 25 гадоў, усё адно вярнуўся на сцэну. Ён — творца, які прыйшоў на змену старому пакаленню і прыўнёс у беларускі балет неабходную энергію маладога, які бачыць у балете не толькі спартыўнае спаборніцтва, але і прыгажосць сапраўднага мастацтва, што калісьці было для яго самай дзіўнай вабнай таямніцай.

Кароль балетнага завулісся

Але так пабудавана творчае жыццё, што артысты балета, як і спартсмены, у адносна раннім узросце вымушаны заканчваць сцэнічную дзейнасць. То-бок многія пасля ўзыходжання на вяршыню поспеху вымушаны, прабывшы там зусім нядоўга, ізноў спускацца ўніз і сяліцца ў мілых альпійскіх вёсачках каля падножжа, назіраючы за тым, як усё новыя і новыя маладыя таленты ідуць пакараць гару. І Юрый Траян не стаў выключэннем. Праз дваццаць гадоў паводковай кар'еры ў якасці артыста балета, за якія ён паспеў зарабіць бяспрэчны аўтарытэт сярод сваіх калег, яму таксама давялося саступіць месца на вяршыні маладым. Магчыма, гэтая падзея засмуціла яго, але наўрад ці такі чалавек, як Юрый Траян, не разумеў, што рана ці позна гэты момант павінен быў надысці.

Замест таго, каб канчаткова і беспаваротна кінуць балет трэці, апошні, раз, ён вырашыў стаць правадніком, які дапамагае, навучае перад узыходжаннем да вяршыні. І з 1988 года Юрый Траян той, каго смела можна назваць шэрым кардыналам беларускага балета. Ён не знаходзіцца ў цэнтры ўвагі, аддаючы прэагатыву публічнага жыцця і прадстаўніцтва Вялікага тэатра Беларусі ў медыяпросторы іншым, але пры гэтым без яго адна з галоўных культурных устаноў нашай краіны не была б і на палову настолькі вядомай і паважанай. Цяпер для новага пакалення гэта настаўнік, які мякка, але ўпэўнена накіроўвае на шляху да поспеху. Гэта выкладчык, у нейкай ступені духоўны настаўнік, які працягвае загадкавы свет балета.

Для яго самога ў балете ўжо няма таямніцы. Калі столькі гадоў працуеш спачатку артыстам, а потым выкладчыкам, калі столькі ведаеш пра жыццё завулісся, таямніца знікае. Але гэта не значыць, што прывабную таямніцу нельга ствараць для іншых. Менавіта гэтым раз і займаецца Юрый Траян, некалі — вялікі танцор, сёння — легендарны шэры кардынал беларускага балета.

Цімур ВІЧУЖАНІН
Фота БелТА

Падчас рэпетыцыі балета «Вітаўт».

Прынцып выпадковай канцэнтрацыі

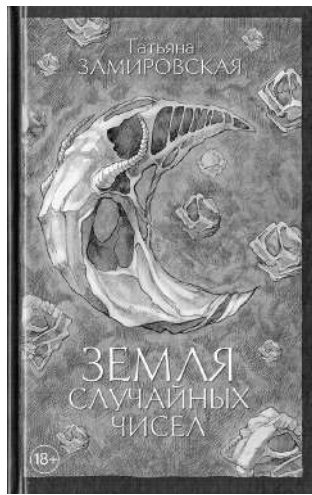
Пасля прачытання новага прэзічнага зборніка Таццяны Заміроўскай, якая вядома культурнай беларускай тусоўцы ў першую чаргу як цікавы музычны крытык, што з'ехала ў Нью-Ёрк і там атрымала дадатковую адукацыю, задаўся пытаннем. Пытанне гэтае задае сабе кожны, хто завяршае чытаць кнігу не сказаць каб дрэнную і пошлую, бо нядрэннае няпошлыя кнігі пакідаюць які-ніякі пажытак для разважанняў: пра што была гэтая кніга? І ў выпадку з «Зямлёй выпадковых лікаў» Таццяны Заміроўскай адказ на пытанне здаецца вершыняй банальнасці: кніга пра каханне і смерць ва ўсіх магчымых праявах.

Ці зыходзіць банальнасць гэтага адказу з банальнасці тых апавяданняў, што ўвайшлі ў зборнік? І так, і не. З аднаго боку, прозу Заміроўскай нельга назваць банальнай. Яна валодае досыць вялікай колькасцю не самых лепшых характарыстык, частка з якіх з'яўляецца пухлінай постмадэрнізму на творчасці пісьменніцы, але банальнасць — дакладна не адна з іх. Пісьменніца сапраўды ў большасці сваіх апавяданняў даследуе менавіта названыя катэгорыі і сувязь паміж імі, што здаецца вяршыняй неарыгінальнасці, але пры гэтым погляд Таццяны Заміроўскай, тая опытка, якую яна выкарыстоўвае для аналізу і смерці, і кахання, часцяком вельмі цікавая, калі мы разглядаем кожнае апавяданне асобна ў вакууме не толькі ад літаратурнага працэсу, але і ад іншых апавяданняў у тым жа зборніку.

Яна выкарыстоўвае розныя інструменты фантастыкі (большую частку апавяданняў усё-ткі адважыцца аднесці менавіта да гэтага літаратурнага жанру), дзесьці гуляючы з кіберпанкам, дзесьці ствараючы ўласны мікс, у якім

фантастычны элемент з'яўляецца чымсьці сярэднім паміж навукай і містыкай, дзесьці пісьменніца ўвогуле змешвае ўнікальныя кактэйлы, у якім адгавядаецца мноства «смакавых» адценняў самай рознай як фантастычнай, так і іншай літаратуры. Многія з гэтых апавяданняў цікавыя ў сваёй ідэі, яны дасціпныя на ўзроўні канцэпцыі і часцяком інтрыгуюць нават больш, чым малыя творы прызнаных мэтраў-сучаснікаў, напрыклад, Ніла Геймана, бо ён аддае перавагу больш стандартнаму падыходу да фантастыкі і магічнага рэалізму.

Усё гэта кажу без кепікаў і насмешкі — у Таццяны Заміроўскай сапраўды атрымліваецца здзіўляць свайго чытача. І ўсё ж у кожным зборніку постмадэрнісцкай фантастыкі (воблака тэгаў зборніка працягвае расці) заўсёды ёсць шэраг пэўных «але», якія не даюць з упэўненасцю казаць, што зборнік або раман добрыя. Калі мы гаворым пра «Зямлю выпадковых лікаў», такія «але» таксама з'яўляюцца і, на жаль, іх значна больш, чым хацелася б, калі знаёмішся з апавяданнямі на ўзроўні ідэі або канцэпцыі.

Дэталізуючы тэматычнае поле кнігі, мы выяўляем, што Таццяна Заміроўская, акрамя глабальных катэгорый кахання і смерці, часта звяртаецца да матываў вар'яцтва, падману, ілюзіі, цыклічнасці і перараджэння. Усе матывы выдатна ўключаюцца ў любоўна-смяротную дыхатамію «Зямлі выпадковых лікаў», але Таццяна Заміроўская вырашае творчыя задачы, звязаныя з гэтымі матывамі, аднолькава з разу ў раз, з апавядання ў апавяданне.

Лепш за ўсё такую паўтаральнасць, якую чытач, напэўна, заўважыць яшчэ ў першай палове зборніка, адлюстроўвае першы радок з апавядання «Папраўкі»: «Пасажыр нумар 2 прыляцеў, і раптам аказалася, што яго не было на гэтым рэйсе». Пісьменніца наогул любіць рабіць акцэнт на першым

радку, часцяком вылучаючы яго ў асобны абзац. Гэта своеасаблівы камертон, які ўказвае чытачу на тон апавядання. І тон «Паправак» — усёй кнігі — тон дзіўнага невытлумачальнага парадоксу, які паўстаў на роўным месцы. Першы радок адразу задае пытанні: чаму ён прыляцеў, куды ён прыляцеў, навошта, чаму яго не аказалася і гэтак далей. Проза Заміроўскай пастаянна засыпае чытача падобнымі пытаннямі, што ў цэлым заканамерна: постмадэрнісцкая літаратура наогул любіць збіваць чытача з толку. Але праблема ў тым, што да моманту, калі чытач зборніка даходзіць да гісторыі Пасажыра нумар 2, ён ужо сыты па горла парадоксамі.

Калі кніга пастаянна спрабуе цябе падмануць пры дапамозе хітра выдуманых сюжэтаў, пачынаеш успрымаць яе не як мастацкі твор, а як нейкі атракцыён або кубік Рубіка, які трэба сабраць на хуткасць. Мы ўжо бачылі падман у «Садзе для гульні ў ваўка», дзе чытача пераконваюць праз думкі галоўнага героя, што ён і ёсць воўк, але на самай справе ўсё аказваецца не так. Мы ўжо бачылі дваістасць вобразаў і парадокс успрымання ў «Містэры Светлы Бок». Не менш паўтаральнай з'яўляецца і тэма перараджэння, якая сустракаецца наогул ледзь ці не ў кожным другім апавяданні зборніка, прычым калі спачатку рашэнні, звязаныя з гэтым матывам, здаюцца арыгінальнымі, то потым за яркім пылам

канцэпцыі пачынаеш бачыць голую схему.

Спраба забытаць чытача пры дапамозе цікавых неадназначных сюжэтаў ужо да сярэдзіны зборніка ператвараецца ў спробу расказаць жарт з адным і тым жа фіналам, дзе адрозніваюцца толькі дробныя нязначныя падрабязнасці. І ўся гэтая цыклічнасць як унутры твораў, так і на ўзроўні зборніка, яшчэ і пададзена складанай, наўмысна выкручанай мовай, дзе вельмі рэдкія метафары апраўданыя, а часам сустракаюцца дзіўныя «знаходкі» накішталт «плешивые, как одуванчики после бури». Проза Таццяны Заміроўскай у гэтым зборніку як быццам распадаецца пад уласнай вагой, не вытрымлівае жадання пісьменніцы паказаць як мага больш канцэпцый і прыкладаў жангліравання мовай. Відаць, што большая частка як моўных, так і ідэйных рашэнняў не праходзіла жорсткага адбору (кніга выйшла ў аўтарскай рэдакцыі). «Зямля выпадковых лікаў» — прыклад постмадэрнісцкай літаратуры, дзе дамінуе прынцып выпадковай канцэнтрацыі. Дзесьці Таццяна Заміроўская надае ўвагу чамусьці сапраўды важнаму, і атрымліваецца выдатны «Жамчужны сіроп у алавяным кубку», а дзесьці запіхвае ў сюжэт прыёмы з расійскіх серыялаў, да якіх зверну дадаецца яшчэ і перараджэнне, і атрымліваецца «Лодачка».

Цімур ВЫЧУЖАНІН

Тэхніка чыстай плыні

Для сённяшніх аўтараў-пачаткоўцаў пытанне «Ці патрэбна кніга?» надзвычай вострае. Ніякіх іншых шляхоў для развіцця сябе ў літаратуры, акрамя публікацый у часопісах і ранняга ці позняга выдання кнігі, раней не было. Цяпер такія шляхі ёсць — у асноўным, звязаныя з інтэрнэтам. Аднак яны, калі і дазваляюць прапусціць прыступку з публікацыямі ў часопісах, рана ці позна мусяць прывесці да выдання кнігі. Разважанні пра ролю і значэнне першай кнігі ў жыцці аўтара — тэма для іншага тэксту. Тут варта закрануць толькі адзін з аспектаў — самаідэнтыфікацыю.

Выдаючы зборнік вершаў, аўтар дэкларуе сябе як пэту. Выдаючы кнігу прозы, адпаведна, як прэзіка. Як вызначыць сітуацыю, калі малады пісьменнік змяшчае ў сваёй першай кнізе ўсё: і разважанні, і прозу, і вершы? Ці ёсць гэта адмаўленнем ад канкрэтнай ідэнтыфікацыі або імкненнем проста выдаць усё, што назапасілася, каб не было пра што шкадаваць?

Такім зборнікам усіх праяў творчай асобы на першы погляд паўстае кніга Паўла Любецкага «У асноўным без рыфмы» (Логвінаў, 2020). У ім ёсць вершы, дзённіковыя запісы, проза выдуманых аўтараў і сюжэты для фільмаў. Назвы раздзелаў намякаюць на тое, што кніга — салянка з усяго, што прыйшло аўтару ў галаву, але гэтае ўяўленне развейваецца, як толькі даходзіш да нязвыклых частак.

Але найперш — трыццаць старонак вершаў. Ужо ў іх бачны асноўныя тэмы, якія цікавяць аўтара. Космас, вечнасць, глыбока схаваныя законы светабудовы, сэнс і значэнне чалавечага існавання, прырода чалавечага розуму і веры ў найвышэйшае. Тэхнічна гэта выканана так, што тэксты, нягледзячы на тэмы, не выглядаюць занадта пафасна. Паэт увогуле адмаўляецца ад фармальнага абмежаванняў. Гэта не значыць, што рыфмы і рытм у тэкстах зусім няма. Гэта значыць, што яны ўзнікаюць тады, калі аўтару хочацца. Месцамі рытм нагадвае дзіцячыя вершы, часам тэкст драбніцца на аднаслоўныя радкі і стварае сутаргавы рытмічны малюнак. Але найбольш удалыя прыклады ўвогуле пазбаўлены рытму.

Там, дзе ствараецца эффект чыстай плыні свядомасці, выбраныя аўтарам тэмы чытаюцца найбольш натуральна. Той жа прынцып працуе і з рыфмай. Калі гульні з рытмам аўтару ўсё ж удаюцца, то рыфма сваёй максімальнай спрашчэнасцю і банальнасцю адно толькі псуе агульную карціну.

Лексічнае напаўненне тэкстаў рэалізоўвае не самы нязвыклы аксюмаран: яно адначасова занадта абстрактнае і занадта канкрэтнае. Іншымі словамі, аўтар вывальвае на чытача свае разважанні, выкарыстоўваючы абстрактныя назоўнікі і не афармляючы іх у вобразныя структуры. Матэрыял для вершаў — разважанні без граму рэчаіснасці і побыту, над якімі, як магічна-рэалістычныя прывіды, лунаюць асобныя метафары.

*ночь — это время долгожданной свободы
от всех не тобой обусловленных
условностей
мысли в голове прокручиваются с безумной скоростью
и исчезают, унося от тебя собой дневные заботы*

Кожны з вершаў — гэта разгорнутая на некалькі сказаў ці строф думка, дзе вобразы паўстаюць у якасці ўпрыгожванняў ці аргументаў, пацвярджаюць думку, а не выяўляюць яе.

Павел Любецкі карыстаецца «непаэтычнай» мовай, піша ў стылістыцы звычайнай гаворкі. Але тэма яго літаратурных разважанняў прымушае да гэтай стылістыкі двух студэнтаў філасофскага факультэта. Часам у тэкставай плыні ўзнікаюць быццам бы выпадковыя іскрыны гукапісу і ананальныя канструкцыі кшталту «колбасится огромная тусовка», якія парушаюць звыклы тэмп успрымання. Аднак асноўная рыса паэзіі Паўла Любецкага — афарыстычнасць.

У адным з апошніх вершаў аўтар нечакана ўводзіць булгакаўскага Іешуа Га-Ноцры і пачынае тэкст са слоў:

*Иешуа, ну ты и вляпался!
Ты же просто пророк, философ,*

*аполитичный малый.
а у тебя тут стукач среди учеников,
а Пилат шьёт тебе экстремизм:
хотят дать высшую меру.*

Увесь верш выбудаваны на тым, што раней бачылася як лексічныя анамаліі. Аўтар раптоўна паказвае сябе чалавекам прывязаным да рэчаіснасці. Далейшыя некалькі вершаў раскрываюць Паўла Любецкага па-іншаму. У іх заўважны рысы непапулярнай паэзіі мінулага стагоддзя накішталт канцэптуалізму і метарэалізму.

Больш за палову зборніка складаюць прэзічныя эксперыменты аўтара. Дзённіковыя запісы Паўла — чыстая слоўная руда, неапрацаваны матэрыял, які мог бы стаць вершам. Менш афарыстычнасці, больш плыні свядомасці, неаформленасць. Тут сярод абстрактных разважанняў — спробы самаасэнсавання. Астатнія раздзелы — «Проза выдуманых аўтараў» і «Сюжэты для фільмаў» у назвыклад, гульнівай прэзічнай форме праводзяць тыя ж філасофскія тэмы. Аўтар перакладае свае ідэі на конт зместу і формы на паперу, быццам спрабуючы іх на трываласць, шукаючы новыя шляхі для пошукаў у сваёй неабмежаванай тэме.

Тэматыка разважанняў утварае шчыльныя сувязі паміж часткамі.

Уся кніга — спроба паглядзець на свет зверху. Асэнсоўваючы рэлігію, мастацтва, ісціну, аўтар часам ажыўляе гэтыя абстрактныя рэчы. Абсалютная фрагментарнасць па форме кампенсуецца аднасцю зместу.

Вяртаючыся да пытання, зададзенага на пачатку, можна сказаць, што кніга Паўла Любецкага «У асноўным без рыфмы» вырашае не праблемы творчай самаідэнтыфікацыі творцы (здаецца, ён увогуле не мае ў ёй патрэбы) і не становіцца зборнай салянкай з усяго, што было напісана за гады «бязкніжжа». Гэта своеасаблівы арт-аб'ект, канцэптуальны альманах шляхоў у пошуку адказаў на вечныя пытанні, які стварае ўражанне пра аўтарскі стыль быццам мімаходзь.

Дар'я СМІРНОВА

«Смута́к вечны́ вачэ́й...»

Так здарылася, што я быў апошнім з літаратараў, які бачыў жывым Юрку Голуба. 28 верасня паехаў у Гродна, загадзя дамовіўшыся з ім: сустрэнемся і ён мне перадаць усё, што ў яго было, звязанае з жыццём і творчасцю заходнебеларускага паэта Міхася Васілька (Міхася Касцевіча, 1905—1960). Дарэчы, сын Міхася Васілька Леанід Касцевіч некалі шчыраваў у газеце «Праца», пісаў матэрыялы пра жыццё і справы Зэльвеншчыны. «Забірай усё сабе, Сярожа, бо я больш нічога не напішу пра Васілька. За мяне зробіш ты. Я ўжо рыхтуюся туды...» — сказаў мне Юрый Уладзіміравіч у тэлефоннай размове. «Куды туды?» — пытаюся. «Ты што, не ведаеш, куды людзі рыхтуюцца?...» — здзіўлена запытаў старэйшы сябра.

Мы сустрэліся ў яго гродзенскай кватэры, Юрый Уладзіміравіч перадаў папку з матэрыяламі пра Васілька, падпісаў зборнічак паэзіі грузінскага паэта Нікалоза Бараташвілі, які ён пераклаў на беларускую мову, і мы пайшлі. «Я цябе правяду да прыпынку, а сам пайду па справах», — сказаў паэт.

Мы ціха рухаліся па праспекце Будайнікоў, гутарылі пра жыццё-быццё. І зноў Юрый Уладзіміравіч нагадаў, што ён «рыхтуецца ўжо туды». Я яму сказаў: рана рыхтавацца, бо не ўсё зроблена, не напісана новых кніг, не выдадзена. А ён стаяў на сваім: «Ды напісана шмат. Ляжыць дома новая кніга паэзіі, абяцалі ў Мінску выдаць, але так і не выдалі...»

Няспешна ідучы да прыпынку, вялі гутарку і пра літаратуру, пісьменнікаў. Юрка Голуб быў цудоўным апа-вядальнікам: ведаў шмат, сустракаўся з цікавымі людзьмі, расказваў захапляльна — слухаць яго можна было бясконца.

Землякі Юрка Голуб і перакладчыца Алена Таболіч у Зэльве.

расставацца, хаця і спяшаўся кудысьці. Падалося, хутка заплача...

Я сеў у маршрутку, а ён стаяў на прыпынку. Калі аўтамабіль пачаў рухацца, памахаў мне рукой і пайшоў па сваіх справах. А праз некалькі дзён патэлефанаваў пісьменнік Валянцін Дубатоўка: у Юркі Голуба здарыўся інсульт, ён у цяжкім стане ў рэанімацыі.

12 кастрычніка не стала яшчэ аднаго журналіста, публіцыста, перакладчыка. Але найперш — паэта. А Зэльвеншчына страціла знакамітага земляка, які любіў родны кут больш за ўсё на свеце. Дзясяткі вершаў Юрка Голуб прысвяціў сваім землякам і роднай Зэльве. А такія радкі, як з верша «Побач з Зэльвенскім вадасховішчам», запамінаюцца адразу:

*На вадохрышча ладзяць
Вадасховішчу одум
З-пад Бародзіч Уладзя,
З Караліна Мікодым...*

Калі я вучыўся ў Белдзяржуніверсітэце, французскую мову ў нас выкладала Святлана Мікалаеўна Любіч. І калі Святлана Мікалаеўна даведалася, што пішу вершы, то вельмі ўзрадавалася. «Будзеш з французскай мовы перакладаць творы французскіх паэтаў», — сказала яна і прынесла вершы Поля Элюара, Луізы Мішэль, Сальвадора Далі, Эжэна Пацье і іншых. Пераклады даваліся цяжкавата, але нешта ўсё ж атрымлівалася. Потым чытаў іх перад аднакурснікамі, а Святлана Мікалаеўна мяне хваліла і ставіла добрыя адзнакі. Аднойчы перад усёй групай яна сказала прыблізна так: «Ты мне нагадваеш майго любімага студэнта Юрачку Голуба, якога некалі тут вучыла. І ён перакладаў таксама вершы французскіх паэтаў і друкаваў іх. Вельмі добры быў студэнт! — успамінала Святлана Мікалаеўна. — Як убачыш Юрку, перадавай самае гарачае прывітанне!»

Было прыемна чуць такія словы. Мы часта з Юрыем Уладзіміравічам прыгадвалі нашу апантаную выкладчыцу, якая любіла і Беларусь, і ўсё французскае. Пераклады з французскай мовы Голуб друкаваў у розных рэспубліканскіх выданнях.

Часта Юрка Голуб гасцяваў у Алега Лойкі ў Слоніме — калі той пайшоў на пенсію, жыў у родным горадзе на беразе Шчары. Алег Антонавіч некалі кіраваў універсітэцкім літаб'яднаннем «Узлёт». Наведваў «Узлёт» і Юрка Голуб. У 1967 годзе выйшаў з друку другі «ўзлёт» зборнік паэзіі «Натхненне». Часта бяру ў рукі гэтую кнігу, з небудзённай цікавасцю гартую, чытаю і сёння. Яўгенія Янішчыц, Мар'ян Дукса, Сяргей Законнікаў, Анатоль Казловіч, Алесь Разанаў, Казімір Камейша, Уладзімір Дзюба — аўтары «Натхнення» тады былі маладымі і ад Бога таленавітымі. Сярод гэтых талентаў — і Юрка Голуб. Зачытваюся яго юнацкімі радкамі:

*Маладыя мадонны
З белым плёсам плячэй!
Успывае з прадоння
Смута́к вечны́ вачэ́й...*

Юрка Голуб і Алег Лойка гадзінамі разважалі пра літаратуру, прыгадвалі той час, які яны перажылі, тых, з кім сустракаліся... А калі вяртаўся Юрый Уладзіміравіч у Гродна, нараджаліся слоні́мскія радкі. Напісаўся і напаў-жартоўны верш «Слоні́мскія настроі», прысвечаны Алегу Лойку:

*А ў Слоніме
Дыму іма́т у ко́міне.
Трэ́не раптам ко́мін —
Задубее Слоні́м.*

У 2016 годзе я склаў кнігу вершаў беларускіх паэтаў, прысвечаных старажытнаму Слоніму і яго ваколіцам, а таксама знакамітым людзям слоні́мскай зямлі. Назву ж да кнігі ніяк прыдумаць не змог. І прыгадаў гэты верш Юркі Голуба, дзе назва верша якраз пасаваала да назвы кнігі. Патэлефанаваў Юрыю Уладзіміравічу і папрасіў дазволу на тое, каб зборнік назваць «Слоні́мскія настроі». «Буду рады і задаволены, калі назва майго верша паслужыць назвай усёй кнігі», — сказаў Юрка Голуб. Кніга пабачыла свет у мінскім выдавецтве «Кнігазбор». Туды, дарэчы, акрамя верша «Слоні́мскія настроі» ўвайшоў і класічны верш Юркі Голуба «Слоні́мскі апокрыф»...

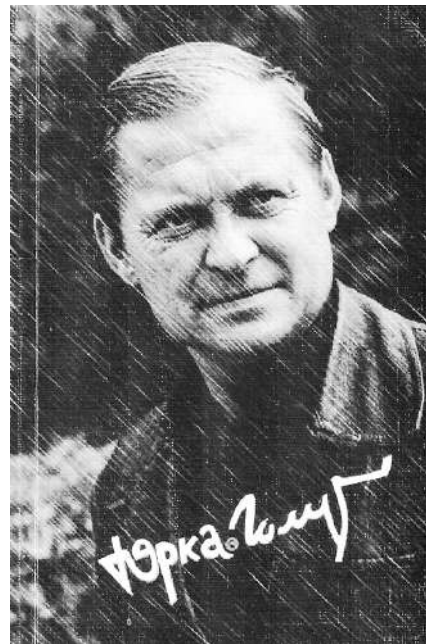
Пасля заканчэння Зэльвенскай сярэдняй школы Юрка Голуб паступіў

у Беларускае дзяржаўнае ўніверсітэце на філалагічны факультэт. Закончыўшы, пачаў працаваць рэдактарам літаратурна-музычных перадач на Гродзенскай абласной студыі тэлебачання. У 1978 годзе паэт загадваў аддзелам культуры абласной газеты «Гродзенская праўда», а праз год стаў загадчыкам аддзела культуры мастацкага вяшчання Гродзенскага аблтелерадыё.

...не стала яшчэ аднаго журналіста, публіцыста, перакладчыка. Але найперш — паэта. А Зэльвеншчына страціла знакамітага земляка, які любіў родны кут больш за ўсё на свеце. Дзясяткі вершаў Юрка Голуб прысвяціў сваім землякам і роднай Зэльве.

З 1972 года веў на Гродзенскай абласной студыі тэлебачання штотомесячную перадачу «Гродзеншчына літаратурная», дзе знаёміў з творчасцю пісьменнікаў-землякоў. Пад рэдакцыяй Юркі Голуба выйшлі з друку некалькі літаратурных гадавікоў пісьменнікаў Гродзеншчыны «Галасы».

Шлях у літаратуру Юрка Голуб пачаў у 1963 годзе, калі Ваўкавыская раённая газета апублікавала першы яго верш. Потым паэтычныя радкі друкаваліся ў іншых газетах і часопісах. З друку выходзяць яго паэтычныя

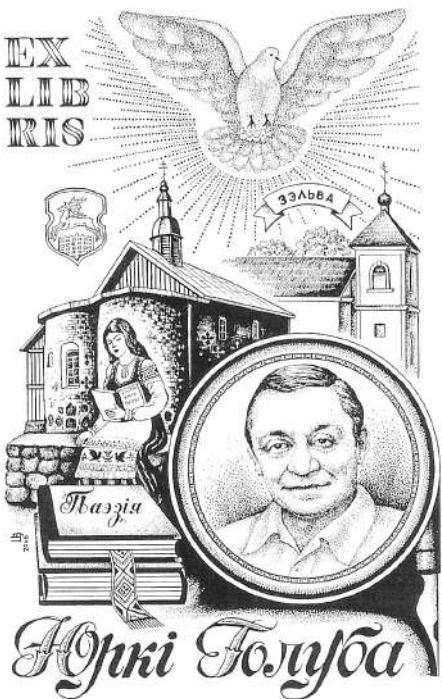

Вкладка кнігі
«Поруч з дажджом», 2001 г.

зборнікі «Гром на зялёнае голле», «Дрэва навалініцы», «Векапомнае поле», «Помню пра цябе», «Сын небасхілу», «Поруч з дажджом», «Багра», «Краявід», «Зажураны камень» і іншыя. Творчасць Юркі Голуба была адзначана Літаратурнай прэміяй імя Аркадзя Куляшова.

Пра гродзенскага паэта можна прыгадаць шмат. Ён быў творцам з адметным почыркам і светапоглядам. Шкада, што на літаратурных імпрэзах мы больш не сустрэнем яго, не пачуем яго цікавых успамінаў пра людзей і Юркі Голуба ніколі ўжо не будзе з намі поруч. Але заўсёды будучы жыць і гучаць яго магутныя вершы, у якіх паэт застаўся верны сваім вытокаў — непаўторнай Бацькаўшчыне, глыбінным карэнням чалавечай душы, усяму, што створана людскім розумам і рукамі.

Сяргей ЧЫГРЫН
Фотаздымкі прадстаўлены аўтарам

Экслібрыс Юркі Голуба. Мастак Вячка Целеш.

Да прыпынку пад'ехала слоні́мская маршрутка, і мы пачалі развітвацца. Юрый Уладзіміравіч моцна ціснуў маю руку і глядзеў проста ў вочы. Заўважна было, што ён не хацеў са мной

Анатолий ЗЭКАЎ

Як сум душу рубіцце,
наноў сябе правер.
Забудзь, што не шанцуе
і ў лепшае павер.

І ведай: побач з болем
і між усёй бяды
калосіць жыта ў полі
і сад дае плады.

І ведай: побач з плачам
жыве — нібы для ўцех —
звычайны смех дзіцячы,
бацькоў ішчаслівы смех.

Адчуў у нейкую хвіліну,
што, пабываўшы ў імагінальных краях,
усё ж радзіму на радзіме
наноў заўсёды адкрываю я.

Наталля ЦВІРКО

Кветка

Разальеца ранне чысцінёй над светам,
Праспявае песню ў лузе краскам лета,
Васілёк у полі сонейку ўсміхнецца.
Родная старонка, як ты любя сэрцу!

Па студзёных росах прабягуся ўранні
І са шчодрым летам выйду на спатканне.
Тут, у родным краі, на сваім палетку,
Я ў квяцістым садзе прыгажуня кветка.

Разальеца ранне чысцінёй над светам,
Будзе дзень ішчаслівым,
будзе вечар светлым.
У нябёсах сініх песня зноў лунае.
Родная старонка, ты адна такая!

Між прастораў любых сцэжка
лёгка ўеца.
Прытулю я песню ішчырую да сэрца.
Хай гучыць над светам ранне, не змаўкае!
А я ў родным краі кветкай расцвітаю.

Сэрца ішчырасці просіць,
Сэрца просіць надзеі.
Хай у познюю восень
Промень сонца сагрэе.

Хай рассеюцца хмары,
Неба стане высокім.
Палячу ўслед за марай
Я далёка-далёка.

Можна, ёсць там каханне,
Дзе аблокаў прытулак.
Мо знайду ад расстання
І тугі паратунак?

Як імагінна чаго я заўважаю
з таго, чаго не заўважаў раней,
што цешыць вока, і натхняе,
і ахінае цеплынёй мяне.

Інакшы луг, і лес, і поле,
і наша вуліца, і родны двор,
і сад, дзе яблыкі на голлі
звісаюць долу, нібы гронкі зор.

Дзе лётаў я па белым свеце
і дзе шукаў якога сваяўства?
Чаму раней я не разгледзеў
вакол такога цуда-хараства

і не адчуў, як быў павінен,
яшчэ тады таго, што побач ёсць,
што хараство ўсё ж на радзіме,
дзе гаспадар заўжды я, а не гасіць.

Знікні, ноч...

Знікні, ноч адзіноты,
і прыспеш хутчэй дзень,
жыць хачу я ў турботах,
жыць хачу між людзей.

Час ляціць, не тармозіць,
я ж імкнуся іштодзень
быць няспынна ў дарозе,
быць няспынна ў хадзе.

Век пражыць хачу годна
між людзей для людзей.
Знікні, ноч адзіноты, —
не адцягвай мой дзень.

Я з лесу дрэўцаў нанасіў
і пасадзіў на поплаве ля плота.
Няхай растуць увысь і сіл
жывільных
набіраюцца іштогодна.

Сэрца ішчырасці просіць,
Сэрца просіць даверу.
Каб і ў познюю восень
Спадзявацца і верыць.

Люблю жыццё

Зноў абуджае дзень зямлю,
Навокал пах вясны разліты.
А я да слёз жыццё люблю,
Люблю аддана і адкрыта.

Я кожны міг яго цаню,
Я кожны дзень яго смакую.
Зноў галаву прад тым схілю,
Як каласы прамень цалую.

Не згасне хай святло ў вачах,
Цяпло ў душы хай не астыне!
Нам ззяюць зоркі па начах
І ўсё вышэй у мараў крылы.

Няхай ласкавым будзе лёс
І будзе свет дабром спавіты!
А я жыццё люблю да слёз,
Люблю аддана і адкрыта.

Дарога ў заўтра

Ад сцэжкі, што ад роднага парога,
У заўтра пачынаецца дарога.
Ад хаты, што ў маленстве сагравала,
Ад песні, што матуля напявала.

Каб дзень твой быў і светлы, і ішчаслівы,
Заўжды ў жыцці нястрымным і імклівым
Не забывай пра родныя вытокі,
Дзе б ты ні быў: ці блізка, ці далёка.

Дзе б я ні жыў, дзе б я ні быў,
ды адчуваць душой заўсёды рады:
мае і клёны, і дубы
мяне чакаюць каля роднай хаты.

А век мой скончыцца — тады
пад зорным небам любай Беларусі
я стройным клёнам на гады
і дубам на стагоддзі застануся.

Мае суседзі

Мікалаю і Таццяне Кірыленкам

Праз дарогу — дом суседа:
ён — Мікола, жонка — Таня.
Можна быць, да іх прыеду,
калі тут радні не стане.

Пасядзім і пагамонім,
каб даведацца ў гамонцы,
як жывецца вёсцы сёння,
хто памёр з аднавяскоўцаў.

Распытаю пра навіны,
пра дачку і гаспадарку,
бо, вядома ж, ёсць прычына
за сустрэчу ўзяць і чарку.

А дзе чарка — там бяседа.
Праляціць час — не прыкмеціш...
Адчуваю, што не з'еду
у той дзень я ад суседзяў.

Згадваючы Міколу Сурначова

Стаю, люблюся на зоркі,
што асвятляюць Рагачоў,
і так балюча мне і горка
цябе тут згадваць, Сурначоў.

Зміцер ЗАХАРЭВІЧ

Змрок сплыве. І неба зноў парожнім
Зробіцца на неадменны дзень.
Асвятліўшы лена росаў збожжа,
Сонца соннае па-над самотнай пожняй
Абьякава на захад пабрыдзе.
Скрозь паўшэпт паглядаў асцярожных,
Каб мінулае не ўстурбаваць, крыў Божа,
Што паўстала паміж намі кагадзе
І лунае паклічам трывожным,
Тут застаўшымся на падарожнай,
Адцяцалай жураўлінай чарадзе...

Лісце ў парку

Памяць колішняе распушчае
У віры безупынных падзей.
На вачах парк пажоўклы канае,
І здаецца — аблогі бліжэй.

Каля Дняпра стаяць павінны
сягоння быў бы і ты са мной.
А ты ляжыш дзесь пад Берлінам,
прыняўшы свой апошні бой,

бы хлопец той, якога ў жыцце
скасіла куля на бягу.
Прасіў ён: «Маці не кажыце...»
Сказаць дагэтуль не магу.

І ты даруй мне ўжо, зямляча,
што я «На сурмах баравых»
гляджу на зоркі так — няйначай,
тваю пабачыў сярод іх.

Яна не ўпала ў сорака п'ятым,
а свеціць і дасюль якраз,
як быццам ты сваім паглядам
адтуль углядаешся ў нас.

У жыцці быццам многае маю
і не трэба нічога мне большага.
Ды адно воль — цябе не хапае,
дарагая мая і харошая.

Не хапае твайго мне пагляду,
якім некалі быў счараваны я.
Не хапае і ўсмішкі, што радуе
і бадзёрыць душу мне, каханая.

Мне заўжды тваіх рук не хапае,
што на шыі вузлом заплятаюцца,
як і вуснаў, што так спапяляюць,
калі раптам з маімі злучаюцца.

Я цябе ад сябе адпускаю,
а не бачу калі — аж няможацца.
Мне заўсёды цябе не хапае,
дарагая мая і харошая.

Як цяжар папярэвак¹ крамяных,
Атрасае на дол лістапад
Шэпты стоення закаханых
Разам з рэхам птушыных руляд.

Аджылі сваё спевы й прызнанні —
Неўтаймоўныя дзеці вясны —
Сёння восень пануе над намі,
Прыбіраючы іх галасы.

Засцілае бязлюддзе аляяў,
Дзе ні гуку цяпер не чуваць,
І крыжамі пустыя арэлі
Над хаўтурным кілімам стаяць.

Адлятае ў змрок дзень шэравакі,
Парк знікае пад крэпам імглы.
Пасміхаюся: «Хтось за аблогі,
А камусьці — канаць на зямлі...»

Свабода

Зацінны золак
Пад рагожай хмараў.

Упалі кроплі
Зернем на раллю.

Дзень спее спакваля
Часінай шарай.

Сны выправіўшы ў невараць,
Палю.

Пануе па-над горадам
Нягода.

Ні птушак, ні машынаў
Не чуваць.

Я цешуся
Самотнаю свабодай —

Пазбытая прынука
Дагаджаць.

Лілея

Лілеі чорнае бутон,
Што на плячы тваім квітнее,
Ён жарсіці знак ці боль надзеі? —
Лілеі чорнае бутон.
Мне ўцешина бачыць скрозь паўсон
Каля сябе калі заднее
Лілеі чорнае бутон,
Што на плячы тваім квітнее.

¹ Папярэўкі — яблыкі «белы наліў».

Вітаўт ЧАРОПКА

Сваёй прыгажосцю Яна пазбавіла яго спакою і ўскалыхнула змярцвелае сэрца. Але пасля ён быў выгнаны з чароўнага царства кахання; як апошні ізгой, ганебна ён пакінуў яго, каб за перыметрам раю сілкавацца недаедкамі чужых жарсцяў. І толькі дзесьці там, у нябёсах, на скрыжаваннях зорных дарог, зрэдзчас сустракаліся іх позіркі ў пошуках пуцяводнай зоркі.

Выклятым ценом блукаў ён вакол выскоай агароджы Эдэма. Існае ўвасабленне адчаю па страчаным раі, няспынна наракаў на лёс, упэўнены, што шчасце акрэслена толькі гэтымі межамі, што за імі нічога больш няма. І нарэшце, знясілены ад чакання, у адчаі сышоў, куды вочы глядзяць.

Дзесьці далёка-далёка, на самай ускраіне зямлі, ён і пасяліўся. Пачаў разводзіць кветкі — апошнія, што засталася яму ад райскіх абшараў. Пяшчотна ўздымаў кветкі да неба і сумна цешыўся іх характам. Па-ранейшаму верыў, што некалі здарыцца чюд: у адзін з чароўных дзён разнясуць пчолкі навіну па ўсім свеце аб прыўкрасных кветках, і, пачуўшы гэтую дзівосную навіну, каханая вернецца. Самотны, ён ужо даўно дараваў Ёй той здзек з сябе. Гадамі чакаў і толькі дзеля каханай гадаваў незвычайныя гэтыя кветкі. Не было ніводнага дня, каб ні прыгавалася мілая ўсмяшка на дрогкіх вуснах паміж дзвюх напружаных змяістых дужах. Гэтак Яна выносіла яму свой прысуд, цяжар якога ён нес усе гэтыя гады.

Між тым нябёсы ўсё больш і больш брынялі чарноццем людскіх грахоў і ўсё

ніжэй апускаліся да зямлі. Садоўніку здавалася, што толькі яго кветкі і трымаюць нябёсны купал. Горкімі слязьмі ападаў дождж на зямлю, і ад гэтага ніклі кветкі. Але садоўнік упарта высаваў насенне ва ўжо атручаную глебу. Аднак мізарнела з кожным днём надзея дачакацца Яе — адзінай, дзеля якой паўтараў ён святы рытуал абнаўлення.

І калі чарговы раз хмурныя аблогі, абцяжарныя людской грахоўнасцю, навіслі над зямлёй, няшчасны садоўнік у роспачы ўзненавідзеў увесь свет. Ну колькі, колькі гэтыя горкія воды будуць губіць яго ўлюбёныя кветкі?! «Божа літасцівы, дзе Ты? Чаму Ты творыш такое, чаму дазваляеш такое? Я ж ізгой, самотнік на краі свету. Я нікому не чыню кепстваў, але кветкі мае гінуць ад людскога чарноцця. Дык няхай жа ўпадзе мой праклён на гэты свет, няхай загінуць усе яго грахі разам з грэшнымі людзьмі! Не шкада! Таму кляню і праклінаю!»

Напоўнены гарачым жалезам адчаю крык, як лязо мяча, працяў сэрца хмурных хмар, і ўпалі яны ніцма на дол. Як пад жорсткімі жорнамі, пырснулі навокал жыццядайныя сокі, і застagnaла зямля ў перадсмяротнай агоніі. У адчайных канвульсіях зрушыўся далягляд, і разам з ім увесь свет перавярнуўся дагары нагамі, памяняўшы палюсы. І пачаўся чарговы Хаос.

А калі развіднела нарэшце пасля сарака саракоў, пачуў садоўнік звонкі гул цішыні. Ён зразумеў, што гэта б'ецца яго адзінокае сэрца, і вызірнуў са сваёй хаціны на белы свет. Успыханае-перапаханае, разварочанае-пераварочанае, пасівелае і бязлікае, паўстала перад ім наваколле. І гэта нарабіў яго адчайны праклён! Толькі цяпер ізгой усвядоміў

беспрытульную адзіноту, бо чуў толькі плач свайго сэрца.

Але ж застаўся адзіны, некранны Хаосам акрайчык зямлі, дзе захавалася яго хацінка, і недзе там захавалася насенне кветак. І прыняў гэты адзін-аднюток ўскраек ацалелай зямлі насенне ў сваё плоднае ўлонне. Вырасціць кветкі і расквітнеюць размаітымі краскамі, і прыляцяць да іх ацалелыя пчолкі, нап'юцца жыватворнага нектару як ратавальнай расы і разнясуць па апусцелым свеце навіну, што жыццё не скончылася, што яно адраджалася. Можна, хто і адгукнецца на гэтае радаснае адкрыццё? А яшчэ адзінока садоўнік марыў, што ацалела і яго каханая. Яна забылася пра яго, а ён не забыўся, ён Яе адзіноку не крануў ні словам, ні думкай, ні праклёнам. Прыйдзе Яна сюды ўслед за пчолкамі, дабярэцца да краю свету і ўкленчыць пакаяння, і скажа: «Дзякуй, што пасадзіў кветкі і выратаваў гэты свет, цяпер ён належыць нам. Нас толькі двое, а значыць, жыццё працягваецца...» І цяпер ніхто-ніхто — ні зайдрасцю, ні нагаворами, ні паскудствам, ні гвалтам — не перашкодзіць іх кахання.

Вар'яцкія мары на парэштках разбітага свету надавалі садоўніку моц і надзею. Ён знаходзіў ваду ў глыбокіх разорах, наталяў сасяглыя вусны кветак, і тыя падымаліся, як дзеткі, вышэй і вышэй. І аднойчы дзівосным днём расквітнелі ўсёй прыгажосцю каляровых сузор'яў, юным сваім характам вітаючы адноўленае жыццё.

І вось чюд! Прыляцеў чмель, а за ім, выніючаючы прываблівы водар, з'явілася пранырлівая аса. А затым з сініх-сініх нябёсаў, ачышчаных ад чорных грахоў, з радасным бзукманнем з'явілася пчолка, за ёю — другая, трэцяя, чацвёртая,

Дар'я ЛЁСАВА

З усіх гісторый пра вайну, што чула ў дзяцінстве, мяне ўразіла менавіта гэтая. Яе некалі расказала маёй маме бабуля Пелагея:

«Во, колькі прайшло гадоў пасля вайны, а ўсё хаджу на гэты пагорачак да алешніка, дзе любілі гуляць мае дзетачкі — Волечка з Толічкам. Там яны пасвілі адзіноку нашу карміліцу — беленькую козачку. У козачкі былі бліскучыя, амаль перламутравыя, рожкі, надзіва разумныя вочкі і цікаўная пысачка. Таму мы ўсе і называлі яе ласкава — Губасцікам. Ішла вайна, было галодна і халодна. Але хоць ежы не хапала, усё роўна не магла я зарэзаць козачку. Ні я, ні дзеці не елі б гэтае мяса. Козачка была ў нашым доме як чалавек, як яшчэ адно дзіця, бо, акрамя Волечкі і Толічка, былі яшчэ Пашка і Ніна. Козачку любілі і пеставалі ўсе дзеткі...»

«Не ўзнімалася рука зарэзаць...» — чую і я праз гады голас сваёй бабкі Пелагеі. І выразна бачу яе — заклапочаную, прыгнечаную вайной.

Мужа бабулі Пелагеі, майго дзядулі, побач не было — ён ваяваў дзесьці на франтах. «...Хоць бы няхай быў жывы, хоць бы куля яго не зачэпіла, хоць бы вярнуўся да сваіх дзетачак!» — бабуля Пелагея малілася Богу, часта здымала з кута светлы абразок, абцалоўвала, аблівала сваімі пякучымі слязьмі. Потым даставала з шафы чысты ручнічок, акурата працірала ікону, давала пацалаваць кожнаму дзіцяці і толькі пасля гэтага ўкладвала малечу спаць і сама клалася.

У вёсцы, зусім побач з хатай, месцілася школка, у якой атабарыліся немцы — яшчэ не злыя, не эсэсаўцы. Адразу было відаць: адарвання ад сваіх мацяроў, бязвусыя салдацікі. Немцам падабалася беленькая козачка. Адзін салдацік часта гладзіў яе па рожках. Козачка ўважліва, не раўнууючы як чалавек, пазірала на яго, пасля адскоквала і прыціскалася да бабулі Пелагеі. Аднойчы салдацік папрасіў казінага малака. Бабуля тут жа надала пеністага сырадою ў нямецкі кацялок і працягнула фрыцу. Малако спадабалася ўсім, а дзеці атрымалі па шакаладцы.

«Няўжо так магло быць?» — недаверліва думаю я.

Такое становішча захоўвалася ўсяго некалькі дзён — пакуль немцы яшчэ мірна стаялі ў нас, пакуль яны яшчэ самі не навуціліся ваяваць і пакуль прыцягальная

сіла мацярынскіх рук не аслабла, а ўспаміны пра родны дом, мірнае жыццё сагравалі і асвятлялі іх душы. Пашэнціла маёй сям'і ў першыя дні вайны на такіх суседзяў-пастаяльцах.

Наша беленькая козачка, здавалася, пачалавечы баялася вайны, жаласна мекала і прыціскалася, ласкава тулілася да сваёй гаспадынькі, шукаючы цяпла, клопату і абароны. Бабуля гладзіла козачку па рожках, па галоўцы, малыя таксама абдымалі яе і гладзілі, нават цалавалі ў пысачку. Козачка шчодро аддзячвала ўсім, карміла, адпльчвала за любоў.

Дзеці штодня пасвілі яе на лужку каля рэчкі. Але аднойчы сябры гукнулі іх на вуліцу. І дзеці пакінулі козачку адну. Гадзіну якую пабавіліся, калі ж кінуліся на лужок да козачкі, яе ўжо там не было. Бегалі, шукалі, клікалі... Заплаканыя, без козачкі, вярнуліся дахаты. Кінулася мая бабка на лут, аббегла яго і ў трывожа, прадчуваючы нядобрае, пачала заглядваць пад кожны куцік лязняку. А калі ўбачыла пад кустом акрываўленую галоўку сваёй любіміцы, няўцешна і горка заплакала. Узяла галоўку, зняла з сябе хусцінку, беражна абгарнула і, заліваючыся слязамі, панесла ў бок лесу. Закапала там, на ўскрайку.

Нібыта ўвачавідкі, бачу сёння, як на гэтае пахаванне прыбеглі і ўсе астатнія

напаўняючы неруш меданосным голасам суладдзя. Рэхам абляцелі іх галасы зямную пустэчу, працялі жывымі гукамі ўсе закуткі.

І вось аднойчы ён убачыў Яе. Яна ішла сярод кветак. Яшчэ не заўважыўшы яго, усміхалася, сэрцам вітала сустрэчу з садоўнікамі, якія выгадаваў гэтыя кветкі. Ён пазнаў Яе — не мог не пазнаць, хаця гады і змянілі яе аблічча, а ў вачах згаслі юнацкія вясёлкі. Але паміж дзвюх мілых дужах-зморшчынак, як і раней, дрыжала пяшчотная ўсмяшка. Па-ранейшаму Яна была для яго і радасцю, і пакараннем. Сэрца суцішыла сваю хаду і пачало адкрываць стрэлкі часу назад. І Яна пазнала яго. Агаламшаныя, яны стаялі, забыўшыся на словы вітання.

...Але ні ён, ні Яна не бачылі цяжкую цень трэцяга — таго, каго не кранула кляцтва, хто з пракаветных часоў чакаў свайго вызвалення з глыбіні апраметнай і вось нарэшце здолеў ачуныць ад здранцвення і выбрацца на паверхню пакарабачанай, знявечанай зямлі. Невідучы позірк працінаў бязважкую пустэчу, але чуйны слых лавіў пульсацыю двух сэрцаў. І ён памкнуўся туды. Востры нях адчуў водар кветак, і зачмурылася яго галава, і скінуў ён з сябе апошнія магільяныя покрыва, і ажыла ў ім шалёная жарсць, і пабег ён, прагнуўшы крыві. Бязлітаснай рукой загубіць разбіў галаву чалавеку і, удыхаючы гаркавасць крыві, авалодаў у бяспамяцтве жанчынай, паваліўшы яе на кветкі.

Хоць гэта і была пракаветная пачвара, схаваная багамі ад людскіх вачэй, але ўсё роўна адродзіцца жыццё, бо пачалося яно ў кветках, пасаджаных з любоўю і надзеяй да жыцця і на жыццё!

Але мы гэтага ўжо не будзем ведаць.

Козачка

Апавяданне

дзеці. Яны паклалі лугавыя кветачкі на тую магілку. Дахаты вярталіся маўклівыя, сумныя, усхваляваныя. Ніхто ўжо не прасіў малачка. Ні піць, ні есці нейкі час не магло. І немцы, што стаялі ў школе, заўважылі, што няма ўжо козачкі. І запыталіся ў бабулі, куды яна падзелася.

— Яе нехта зарэзаў і з'еў! — апырэдзілі з адказам дзеці.

Бабуля ажно ўздрыгнула. Яна разумела, што гэтка праўда непажаданая. Але дзеці — яны заўсёды прамыя.

— Скажы, матка, хто гэта зрабіў! — пагрозліва запыталі немцы.

І бабуля, і дзеці ўмомант сціхлі. У гэтае імгненне нават дзеці адчулі небяспеку.

— А хто яго ведае! Можна, ваўкі, можна, сабакі парвалі, — ціха адказала бабуля і дадала: — У нас людзі харошыя. Усе, як адзін, харошыя!

Нейкае імгненне стаяла цішыня. І раптам бабуля Пелагея нечакана ўздыхнула:

— А, можна, наша козачка сама збегла ад вайны... Куды — толькі ёй вядома. Надакучыла ёй гэтая калатнеча!..

...Часта прыгадваю гэтую гісторыю і працінае мяне шчымлівая думка, што кожная жывая істота прыходзіць на свет не для пакут і няшчасцяў, а найперш каб радавацца жыццю і дарыць гэтую радасць іншым.

Перакладчык з рыцарскімі заслугамі

Аўтар зборнікаў вершаў, апо-
весцей, казак, прытчаў, педа-
гог, рэдактар, мастацтвазнаў-
ца Дзмітро Чараднічэнка ў
1979 годзе стаў сябрам Нацы-
янальнага Саюза пісьменнікаў
Украіны. Сумесна з жонкай Галі-
най Кірпой быў укладальнікам
некалькіх выданняў, сярод іх
і буквар, і чытанкі... Такім чы-
нам, ён не толькі выдавец раз-
настайных зборнікаў, але і аўтар
даследаванняў літаратурных
стасункаў.

Яго творчай увагай уганаравана і Бела-
русь. Вось толькі пералік паэтаў, чые тво-
ры — у пераспеве Д. Чараднічэнка: Мак-
сім Багдановіч, Якуб Колас, Васіль Вітка,
Янка Сіпакоў, Іван Калеснік, Алесь Ра-
занаў, Сяргей Панізньнік, Васіль Сідарэн-
ка...

Магу пахваліцца, што сябрую
з Дзмітром больш як паўсотні гадоў.

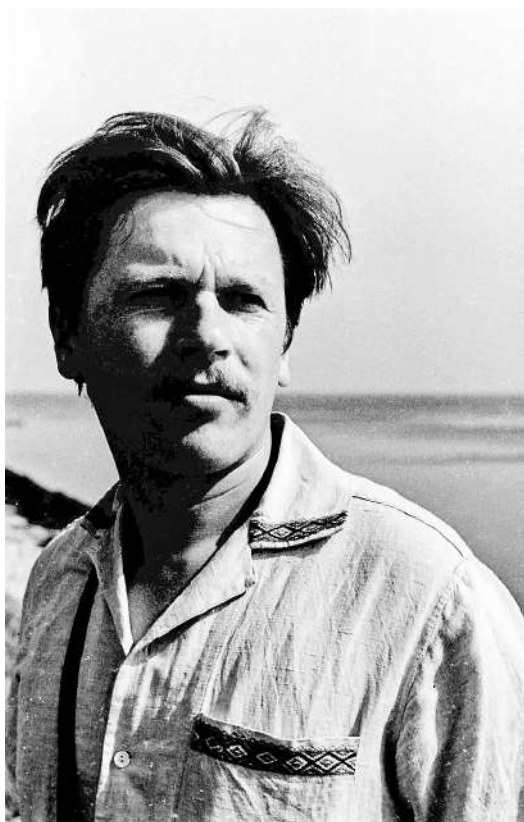
У прадмове да перакладаў нізкі маіх
вершаў («Украінска літаратурна га-
зета», 22.X.2015 г.) Дзмітро Чарадні-
чэнка пазначыў, што пазнаёміліся мы
з ім у 1968 г. у Мікалаеве на фестывалі
маладых паэтаў. Усесаюзная сустрэ-
ча праходзіла ў чэрвені-ліпені, а вось
29 верасня таго ж года пры маім на-
ведванні Кіева Дзмітро павёў у невера-
годна цікавы музей Івана Макаравіча
Ганчара. Потым музей народнага маста-
ка Украіны стаў Нацыянальным цен-
трам народнай культуры.

А ў жніўні 1985 г. Дзмітро адгукнуўся
на маё запрашэнне наведаць Беларусь.
То «варагі», то «грэкі» прычальвалі
ў заснаваны мной музей «Хата бабкі
Параскі на Шляху з Грэкаў у Варагі».
Літаратурна-этнаграфічнаму музею-
сядзібе быў ад Дзмітра ў падарунак
верш, які ў маім перакладзе гучыць
так:

*Дзякую брату за хлеб і за хату
і за тую Дзвіну,
у якой я пабачыў
беларускіх нябёс сінізну.
Я й Слову падзяку нясу:
адчуў яго сілу, красу...
Дзякую і прыхіляю
да Вашага дома я зноў
душу сваю і любоў. (16.08.1985 г.)*

Пасля мы наведалі левы, мой родны,
бераг Дзвіны з палацам графа Лапацін-
скага, з многімі прыгостамі мястэчка
Лявонпаль Мёрскага раёна, дзе я ву-
чыўся ў школе. Пазней — зноў Верх-
нядзвінскі раён, вёска Расіца, дзе су-
стрэліся з ацалелымі пасля Асвейскай
трагедыі саласпільскімі вязнямі. Пра іх
я складаў свае кнігі Памяці. Засталіся
на здымках старажытная Дрыса, дарога
на Полацк...

Ох, нашы пуцявіны-гасцінцы...
Недалёка ад Бягомля спыніліся каля
помніка. З прыдарожжа проста ўты-
каецца ў вочы выява бронзавай фі-
гуры жанчыны з узнятымі ў пракляцці
рукамі. Тут у 1943 годзе разам з жы-
харами, затопленымі ў студні дзецямі,
карнікамі была знішчана вёска Шу-
неўка — каб не была прытулкам пар-
тызанам. Некаторы час паўглядаліся
ў мемарыял «Праклён фашызму». Ар-
хітэктурны комплекс у памяць людскіх
страт уразіў Дзмітра. У 1987 г. у Кіеве
выйшла трылогія Д. Чараднічэнка «Не-
опаліма коліска» з яго паэмамі пра
трагічную долю літоўскага сяла Аблін-
га, беларускай вёскі Шунеўка, чарні-
гаўскіх Пяскоў. Асабліваю ўвагу аўтар
звяртаў на трагедыю Беларусі ў той
пакутнай вайне. Яго паэма «Крыніца»

Дзмітро Чараднічэнка.

прывесчана закатаваным шаснаццаці
дзецям Шунеўкі. Вось урывак з паэмы
ў маім перакладзе:

*— А наша крыніца
поўна агню...
Яшчэ немаўляты,
а голас мы свой падаём:
«Ніколі не будзем другам.
І нас не заліць
тым крывавым агнём —
мы беларусы.
Нас выкрадалі ў народа:
на крылах гусіных
вярталіся казачным грузам.
Нішчылі нас,
ды мы заставаліся
слай;
род свой вялі —
беларусы.
Мы ў завязі кветкі,
ў пупышцы лістка,
ў карэньчыку
і парастку белавусым;
у кроплі дажджу,
у ядры каласка —
беларусы.
Шчабеча дзятва
ручаямі зямлі:
вочы — сіняткі лён,
а чубчыкі — лён русы...
Гэй! Наўздагон!
Узняліся,
пайшлі —
беларусы.*

Помніца наша сустрэча ў Кіеве
22 снежня 1986 года ў пакоях Саюза
пісьменнікаў. Захаваўся пераднава-
годні мой здымак удзельнікаў Секцыі
мастацкага перакладу: Таццяны Кабр-
жыцкай, Вячаслава Рагойшы і Дзмітра
Чараднічэнка. Яшчэ адна кіеўская су-
стрэча з ім — 16.05.1990. Творчыя спра-
вы патрабавалі папаўненняў. Вось як
«прытуляў» мяне Дзмітро разам з жон-
кай Галінай у 2007 годзе: надрукавалі
пераклад майго верша ў хрэстаматыі
пераклад літаратуры «Світ від А до Я».
А ў 2011 годзе я пераслаў у Кіеў свой
зборнік для дзяцей «Літары ў расе».
І атрымаў такі, нібы з рук у рукі, водгук,
які ў перакладзе гучыць так: «Шчыра
дзякую за дзівосную кніжку для дзя-
цей. У мяне пакуль што толькі ад «Бук-
вара» Клышкі было такое неймавернае
ўзнясенне.

Гэта прыўкрасная, дасціпная,
глыбокапатрыятычная чытанка для
юных чытачоў...

...Вітаю Цябе з высокамастацкім
выданнем. Дзмітро Чараднічэнка.
28.XI.2011. Кіеў».

З дзясяткаў экспромтаў на адрас
ардэнаноснага рыцара выскачылі
такія радкі:

*З Літвойю меў ён творчы шлюб,
аздобіўшы бурытынам чуб.
Ў Паланзе зладзіў творчы зруб:
там Данелайціс гладзіў чуб...*

А Данелайціс згадаўся таму, што
Дзмітро Чараднічэнка пераклаў
яго паэму «Лета». Асаблівая твор-
чая цяга яго да повязяў такога
прасторавага былога дзяржаўнага
ўтварэння як ВКЛ для мяне
зразумелая. Вычытаў, што маці
Дзмітра нарадзілася на Чарнігаўш-
чыне і пачувала сябе ліцвінкай, бо
летуцелі там яшчэ ліцвінскія згадкі.
У вершы-прывячэнні майму сябру
«На чаранку радні» нездарма былі
такія радкі:

*Жыцця твайго калінка
уквеціць Абалонь.
І жытня скарынка
матулечкі-ліцвінкі
узляжа на далонь...*

Падлічыў, што па-ўкраінску з-пад
пяра шыкоўнага паліглота Дзмітра пра-
явіліся вершы пяці латышскіх паэтаў.
І вершы ажно сямідзесяці аўтараў з Літ-
вы. Дзмітро перакладае з чэшскай, сла-
вацкай, мангольскай моў. А друкаваўся
ён не толькі ў Літве, Беларусі, Латвіі, але
і ў Польшчы, Чэхіі, Славакіі, Балгарыі,
Азербайджане, Манголіі, ЗША, Канадзе.
Такі ўсюдысны творца не мог быць не
ўганараваны не толькі прэміямі роднай
Украіны — як імя Максіма Рыльскага,
Лэсі Украінкі... Усяго прэмій, медалёў,
грамат на яго п'едэстале налічваецца
добры дзясятка. І землякі Данелайціса
былі таксама шчодрымі. Дзмітро Чарад-
нічэнка стаў кавалерам ордэна Вялікага
князя Літоўскага Гедымінаса III ступені
ў 1996 г. А Рыцарскі крыж «За заслугі пе-
рад Літвой» атрымаў у 2003 годзе.

Уяўляю: 2020 год прыпыніўся ў Кіеве
на вуліцы Герояў Дняпра і вядзе перазо-
вы: «Галіна Кірпа нарадзілася 1 студзеня
1950 года! Віншую!» (Юбілярка ўстрапя-
нулася: «Я — тут!»); «Дзмітро Чарадні-
чэнка нарадзіўся 30 лістапада 1935 года!
Віншую загада!» (Юбіляр засяродзіўся:
«Я — тутак!»); «Оляна Рута, дачушка іх,
нарадзілася 6 жніўня 1977 года...» (Оляна
Рута — паэтэса, перакладчыца, мастач-
ка — стала на дыбкі: «Я! Я! Юбілей —
гульба мая!»).

Прытуліўшыся да весніц Новага года,
мне застаецца толькі прамовіць вуснамі
Дзмітра:

*— Новы Год! Мне вушы тры,
кожны юбілей круты!
Хай танцуе далягляд
і лагодзіцца пагляд, —
каб з Дняпра сьвярдзёлкі-вочы
адпраўлялі ўдалеч ночы...
Іх Галіна не прымне.
— Мне русалачка ў Дзвіне
спраўдзіць: «Ведаю Дняпро:
гладзіла Дзмітра рабро...»
Новы Год між намі верціцца...
— Хай Оляна Рута сцёрніцца:
муж і татка не кудзеліцца, —
ён да ўсіх у чарадзе...
...Бачу: вунь Дзмітро ідзе!
Вільня з ім у грамадзе.*

Дзмітро ЧАРАДНІЧЭНКА

Васілю Быкаву

*Так пахла ў наветры свабодая,
Калі мы сустрэліся ў Нідзе*,
На самым краёчку Літвы.
Тым вечарам узварушана
Глядзелі па тэлевізары:
Праходзіў літоўскі мітынг
На стадыёне Вінгіс**
Грандыёзнай успышкай волі.
Там палымнеў прамовай
Юсцінас***, наш пабраціме.
Потым мы доўга блукалі
Начною абуджанай Нідаю
І гаманілі. Гутарылі
Пра Беларусь, Украіну,
А ў цэнтры была Літва.
Хтосьці з прыблудных жэўжыкаў
У прарочай гарачай размове,
І запалохаць Вас намагаўся.
Вы ж раскідвалі іх кулацесу,
Як скразняк прыбалтыйскі — хмары.
Вам бачыліся далягледы,
Якія толькі зараз мы выяўляем.
А тады Вы стваралі ўначы карціны,
Якія яшчэ і сёння
Не кожны ўспрымае.
Цяпер Вы навікі ў маёй гасподзе.
І чуюцца сэрцу —
як у Нідзе мы гаманілі
Пра Беларусь, Украіну
З волелюбнай Літвой у цэнтры.*

* Ніда — пасёлак на Куршскай касе, ад-
міністрацыйны цэнтр Нерынгі.

** Вінгіс — парк са стадыёнам у цэнтры
Вільнюса.

*** Юсцінас Марцінкавічус (10.03.1930—
16.02.2011) — літаратар, адзін з арганізатараў
у 1988 г. літоўскага грамадска-палітычнага
руху «Саюдзіс» (заўвагі перакладчыка).

Галубы

*Гадочки — як галубы.
На ўслончыку
сядзіць бабуса
як цені здань,
на пальцах
лічыць не злічыць
ёй птахаў,
якіх навокал
аж цёмна...
О не перапужайце
няскораных тых
галубоў!..*

*Гукае, я ж чую,
вярба над Россю,
гукае, кліча,
ды я баюся —
а мо там днішча?..*

*Ва ўцешшы,
табе й невядома
цана жыцця
і не задумваешся
а якая жыцця вага
не прыгадваеш
у весялосці
Толькі тады
калі яно
павіснуае
на валаску
толькі тады
ты ўзважыш
цану жыцця*

*Прытупаю да крыніцы,
спынюся, прыслухаюся —
голос таты і мамы
адчую.*

Сяргей ПАНІЗЬНІК

Пераклад з украінскай
Сяргея ПАНІЗЬНІКА

Лідзія МАЛЬЦАВА:

«Залог поспеху — нестандартныя шляхі»

Найлепшыя кнігі тыя, пра якія чытачы думаюць, што маглі б напісаць іх самі (Блез Паскаль). А зрабіць? Сваімі рукамі. Да таго ж без выкарыстання камп'ютарнай тэхнікі?! Такія цуды можна ўбачыць у Гродзенскай абласной навуковай бібліятэцы імя Я. Ф. Карскага. Дзякуючы конкурсу самаробнай кнігі, які арганізавала бібліятэка, свет пабачылі непаўторныя работы Валерыі Двэжонавай з Ашмянскага цэнтра творчасці дзяцей і моладзі, Таццяны Козіч з Іўя, Арцёма Маргужа з пасёлка Гудагай Астравецкага раёна, выхаванцаў Дварэцкай сярэдняй школы і многіх іншых таленавітых майстроў. Іх адмысловыя самаробныя кнігі нельга назваць інакш як творамі мастацтва. Але яны не адбыліся б без штуршка: творчых конкурсы ў кніжніцы падтрымліваюцца кіраўніцтвам. Дырэктар Гродзенскай абласной навуковай бібліятэкі імя Я. Ф. Карскага Лідзія Мальцава — рухавік творчасці, ураджае энергіяй, лёгкасцю на пад'ём, актыўнасцю. Чулы кіраўнік чужы кнігу, а яна тут віруе і захоплівае ў палон, дорачы натхненне і перакананне, што бібліятэцы — жыццё заўсёды. Пра гэта — наша гутарка.

Лідзія Мальцава.

— Лідзія Васільеўна, Гродзенская абласная навуковая бібліятэка імя Я. Ф. Карскага нядаўна адзначыла 190-гадовы юбілей. Доўгі шлях, багаты лёс... А ці стала бібліятэка вашым лёсам?

— Я шчаслівая, што выбрала такую прафесію. Люблю бібліятэку. На пасадзе дырэктара з 11 лістапада 1996 года, да гэтага амаль 5 гадоў была намеснікам. Прафесія дазволіла мне пазнаёміцца з выдатнымі асобамі! Зараз час такі, што няправільна павялі сябе некаторыя краіны, але ў мяне сябрамі былі дырэктары публічных бібліятэк Літвы, Польшчы, польскія консулы. Размаўляла з Аляксеем Карпюком, які прыежджаў у Дом Ажэшкі... Бачыла Васіля Быкава, назірала, як ён хадзіў па горадзе, крыху насупіўшыся. З ім разам у двары жыў начальнік маёй свекрыві. Быкаў выходзіў на вуліцу пераважна вечарам — менавіта тады нараджаліся думкі? Яго першая жонка была настаўніцай у майго мужа. Ведала я Дануту Бічэль-Загнетава. Цудоўны скульптар — Уладзімір Церабун. Многія дарагія асобы, на жаль, ужо пайшлі з жыцця. Вось нядаўна і Мікалай Іванавіч Пацэнка, які кіраваў музеем у Бераставічы. Кантактую з дырэктарамі каледжа мастацтваў, музычнага каледжа і нават заапарка...

— У вас шмат працоўнага досведу. Якія былі адкрыцці ў прафесійнай сферы?

— Мне давялося пабываць у ЗША, Германіі, Польшчы, Літве, Латвіі, Эстоніі, Чэхіі. Калі ў сістэме бібліятэк Чэхіі надышоў перыяд скарачэння, аптымізацыі сеткі, пачалася строгая эканомія бюджэтных сродкаў. Для гэтага скарацілі штатныя адзінкі і назвалі бібліятэкі грамадскімі. У сельгаспрадпрыемствах за бібліятэку адказваў галоўбух: два разы на тыдзень ён прыходзіў, уключаў рэгулятары ацяплення, сустрэкаў наведвальнікаў, запісваў кнігі. Калі якое мерапрыемства, прыежджалі метадысты з цэнтральнай бібліятэкі, дапамагалі. Хоць так, але кніжніцы жылі. Трэба адзначыць, што ў нас лепшае камплектаванне фонду. І ў першую чаргу дзякуючы Прэзідэнту Рэспублікі Беларусь. Калі хоць адзін бібліятэчнік гэта забудзе — возьме вялікі грэх. У свой час мы фінансаваліся па астаткавым прынцыпе. А ў 1995 годзе Аляксандр Лукашэнка даў даручэнне Савету Міністраў лепшых камплектаванне бібліятэк. І мы да мінулага года павінны былі траціць не менш чым 15 % ад агульнага фінансавання бібліятэкі на камплектаванне (кантралююць Адміністрацыя Прэзідэнта, Міністэрства культуры). Летась гэты працэнт паменшылі да 12 % на мясцовым узроўні. Але менавіта дзякуючы прэзідэнту бібліятэкі пачалі добра камплектавацца і мець усё, што ім патрэбна. У іншых краінах гэта трэба даказваць. А ў нас дзяржава ідзе насустрач.

— Гродзенская абласная навуковая бібліятэка імя Я. Ф. Карскага адна з найлепшых у нашай краіне, яна на слыху, у тым ліку дзякуючы Дому Элізы Ажэшкі.

— У ДOME Ажэшкі ў нас знаходзіцца аддзел выданняў на замежных мовах і юнацкі філіял — два структурныя падраздзяленні. Дом Ажэшкі на балансе бібліятэкі з 1968 года. І мы па крупінках стваралі мемарыяльныя пакой. Потым актыўна рэкламавалі. У мінулым годзе яго наведала 10,5 тысячы замежных турыстаў. І сваю прысутнасць падмацавалі купленым білетам. Што яшчэ нас адрознівае? Мы першыя ў краіне стварылі мультыцэнтр «Совушка». Гэта адбылося ў рамках трансгранічнага супрацоўніцтва «Польшча — Беларусь — Украіна». У мультыцэнтры найноўшыя тэхналогіі, 8 адукацыйных праграм, дзеці вывучаюць мовы, вучацца праграмаваць, канструяваць, праяўляюць таленты музыканта, рэжысёра і г. д. Унікальныя праграмы нам пастаўляў Ізраіль — быў выйграны тэндэр. А наш аддзел мастацтва першы ў краіне, дзе змаглі арганізаваць супрацоўніцтва з прыватнымі калекцыянерамі. У рамках вядомага праекта «Дакрануцца да гісторыі» мы дэманструем рэдкія кнігі і экспанаты са сваіх фондаў і прыватных калекцый. Так, спачатку ў аддзел мастацтва прыйшлі калекцыянеры, а за імі — мастакі, архітэктары. Сярод калекцыянераў — Аляксандр Сявенка, Аляксандр Госцеў, Віктар Саяпін, якога ўжо, на жаль, з намі няма. Віктар Саяпін усё жыццё збіраў рэдкія рэчы. Ведаючы, што хутка пакіне гэты свет, перадаў нам калекцыю найлепшых фатаграфій, якія збіраў у жыхароў Гродзенскай вобласці.

— Бібліятэка ва ўсе часы лічылася сімвалам духоўнасці. А сёння, у век інтэрнэту і тэхналогій, як змяніўся яе імідж?

— Яшчэ ў 1980-я гады бібліятэка была пунктам выдачы кніг, стаялі чэргі. Цяпер, зразумела, гэта інфармацыйны цэнтр, акрамя кніг — базы даных. А паглядзіце сайты, інтэрнэт-рэсурсы! Мы інфармуем чытача з дапамогай выставак, і не проста ў залах — выязджаем на прадпрыемствы, у арганізацыі. Нашы сябры — «Гродзенскі мясакамбінат», «Молочный мир», «Дынама-прам». Супрацоўнічаем таксама з прадпрыемствамі «Гронітэкс», «Гродна Бакалея», «Гроднахлебпрам», філіялам № 400 «Беларусбанка», «Контэ-СПА», «ГроднаАзот», «Прагрэс-Верцялішкі», «Фирма АВС». Прывозім кнігі, абслугоўваем работнікаў і за гэта атрымліваем грошы. Акрамя таго, за апошнія 5 гадоў падрыхтавалі больш чым 50 гісторый прадпрыемстваў, арганізацый, бо маем моцны фонд рэдкай кнігі, а мясцовыя, раённыя газеты — з першага дня выпуску: толькі ў нас «Гродзенская праўда» 1945 года. Бібліятэка — і адукацыйны цэнтр. Ёсць магчымасць доступу да сусветных рэсурсаў, да ўніверсальнай чытальнай залы НББ. Як сацыякультурны цэнтр праводзім прэзентацыі кніг, цікавыя дыспуты, канферэнцыі і праграмы, рэалізуюем творчыя праекты. А як без публічнага цэнтра прававой інфармацыі? У нас дзяжураць юрысты, натарыусы. Стараемся дапамагчы наведвальнікам разабрацца ва ўсіх складаных сітуацыях. Такім чынам, бібліятэка сёння іншая. Вялікае значэнне маюць утульныя залы — каб чалавек прыйшоў і адпачыў душой: калі цяжка — расслабіўся ў камфорце. А многія ходзяць проста пачытаць. З 20 па 24 верасня, напрыклад, штодзённа ва ўсіх чатырох карпусах нашай бібліятэкі рэгістравалася 756 наведвальнікаў, на сайце — 636. Запісалася і заплаціла грошы 693. Таму, калі гавораць, што бібліятэка не патрэбна, мне становіцца балюча. А бывае столькі наведвальнікаў на якім-небудзь фестывалі, колькі ў нас штодзённа?..

— Ці ўпэўнены, што бібліятэка не згубіць свайго высокага статусу?

— Упэўнена. Яна будзе мяняцца разам з грамадствам. Тое, што застанецца захавальніцай чалавечай памяці, бяспрэчна. А ў будучыні дадасца такая функцыя, як адпачынак для душы. Чалавеку захочацца прыйсці ва ўтульны прыгожы будынак і пасядзець з якаснай кнігай. Але адукацыйнай, інфармацыйнай функцыі бібліятэка не страціць ніколі. Цяпер сярэдняя цана кнігі — больш чым 30 рублёў. Не кожны ў стане сабе дазволіць! А бібліятэка ўсё можа купіць на сёння па фінансаванні. І ў нас усё распісана. Мы ж не проста экзэмпляр купілі і паставілі. Адна кніга можа мець 40 ключавых слоў — распісваецца на іх, каб потым па словы ў каталогу альбо базе даных лёгка знайсці. Гэта робяць спецыялісты высокага класа.

— Кніга — чаща, што нас напаўняе, але сама не пусце, казаў французскі пісьменнік Адрыян Дэкурсель. А для вас наколькі кніга — нешта незвычайнае?

— Што такое шчасце? Старажытныя філосафы лічылі: шчасце — калі цябе разумеюць, вялікае шчасце — калі цябе любяць, сапраўднае — калі любіш ты. Уявіце: на вуліцы завіруха, снег, холадна. А ты сядзіш у мяккім крэсле дома з пледам і з добрай кнігай. Гэта ні з чым не параўнальнае задавальненне. Гэта не замяніць нічога на свеце. Вось заканчваеш чытаць кнігу, развітваешся з героямі — ты пражыў з імі жыццё. Я ўспрымаю кнігу так. Кніга — сябар, як ні банальна. Асабліва калі напісана разумным аўтарам, які разважае не занадта доўга, апісвае падзеі не занадта проста. Ты заходзіш разам з героем у дом, з ім любіш, не спіш, перажываючы, разам ствараеш і г. д. Я па жыцці чытала добрыя кнігі...

— У бібліятэцы, відаць, не бывае выпадковых людзей? Гэта прызвание?

— Калі кандыдат на вакансію хваліцца: «Так люблю кніжкі чытаць!», я кажу: «Кнігі вам ніяк не ўдасца чытаць на працы — рабіце гэта дома ці па-за працай». Цяно спецыялістаў тых, з каго атрымаліся сапраўдныя бібліятэкары: яны імкнуцца даведацца больш. Але бяром і педагогаў: яны добра гавораць, у іх пастаўлены голас. Аднак педагог не створыць базу даных. А бібліятэкар можа з кожнага артыкула зрабіць такі, каб ён у базу

даных увайшоў. Бібліятэкары падрыхтаваныя і дасведчаныя, ведаючы, якую кнігу выбраць — ужо вывучылі, якія ёсць, — як яе апрацаваць, каб знайсці, як папулярызаваць, як зрабіць так, каб ёю скарысталіся і з канапы дома.

— Бераце педагогаў? Ці не гаворыць гэта пра тое, што работнік бібліятэкі сёння — спецыяліст шматгранны, што ў будучыні прафесія размыецца?

— Не думаю. Напрыклад, бібліятэкары, якія працуюць на абслугоўванні. Вы б іх бачылі! Прыходзіць наведвальнік: «А я гэта чытаў», і яму тут жа новую прапанову па тэматыцы. Паважаю тых, хто працуе на выдачы. Бібліятэкар для таго хаця б, каб сарыентавацца ў патоку. Яшчэ — каб адбіраць найлепшае, што выдаецца ва ўсім свеце, апрацоўваць, зберагаць і папулярызаваць. А гэта можа зрабіць толькі прафесіянал. Бывае, прыходзіць студэнт і кідае тэму — ён не хоча сёння думаць. Педагог наўрад ці дапаможа, а бібліятэкар па ўсіх сваіх каналах, крыніцах імгненна выбера ўсё найлепшае.

Калі я была ў ЗША ў 2000-х гадах, даведалася, што самай аплатаемай у той час была пасада бібліяграфа. Там яму плацілі 100 долараў у гадзіну — гэта платныя паслугі для Нью-Ёрскай бібліятэкі. Ён мог і нічога не знайсці за гадзіну. А якія былі запыты: «хачу купіць дом з палісаднікам» — і бібліяграф сядзеў і выбіраў варыянты па ўсіх базах. Я тады здзіўлялася: калі мы дажывём да такога? І час прыходзіць. Адтуль, дзе купляць дом, патрэбны ўсе звесткі: насельніцтва, умовы, адлегласць да мора, ракі і г. д.

— Дык можна было скарыстацца паслугамі агенцтва...

— Але давер менавіта бібліятэкару. Калі робяць радавое дрэва — таксама без бібліяграфа не абыйсціся. А яшчэ — арганізаваць бізнес, сабраць пакет дакументаў — вось як бібліятэка пачынала выконваць сацыяльную функцыю. Імігрантам вывучаць мову было дорага — дапамагала бібліятэка: прапаноўвала кнігі, самавучыцелі. Бібліятэка застанецца заўсёды. Глядзіце, колькі гадоў, а яна не памяняла сваёй назвы!

У будучыні ўвесь фонд алічбуюць, увядуць у базу даных. Але застануцца і кнігі, бо чалавек павінен мець права выбару: папера ці лічба. Мяркую, што плошчы бібліятэк зменшацца: кнігі ж міжволі зношваюцца. Не будзе шматлікіх аддзелаў. Прыйдзе чалавек, дасць запыт, і яго абслужаць аўтаматычна. А хутчэй за ўсё бібліятэкай будуць карыстацца з дому. Заплаціў — атрымаў электронны фармуляр і працуеш, седзячы дома. Але кніга будзе папулярызавацца хаця б з дапамогай выставак — як экспанат культуры.

— На якім этапе бібліятэка цяпер?

— У цяжкі час пандэміі мы не згубіліся. Сваім супрацоўнікам я сказала: калі мы сыдзем на каранцін, ужо не вернемся. Строга выконваем дэзынфекцыйныя ўмовы. Пераставілі сталы на адпаведную адлегласць. Звярнулася ў санстанцыю. Мне казалі, што пяць дзён кнігі павінны прыходзіць каранцін: чытач здае, ставім на паліцу і чакаем пяць дзён (добра, што ў нас дастаткова фонду). Замест масавых мерапрыемстваў — інтэрнэт-рэсурсы. І актывізаваўся такая творчасць! Бацькі здымалі відэа дзяцей падчас чытання і дасылалі нам. Акцыю «Чытаем разам» зрабілі з тэлебачаннем. Атрыманы ролік паказвалі ў эфіры напярэдадні свята Перамогі і вызвалення Гродна, таксама — на вялікім маніторы на Савецкай плошчы. На тэлебачанні мы яшчэ чытаем агляды, з намі ў эфіры размаўляюць пра тое, што чытаюць гродзенцы — я заўсёды з сабой бяру спецыяліста з абанемента, які ўсё дакладна ведае. Калі параўноўваць кнігу і інтэрнэт, лічу, што адно другому не замінае. Але тут свае асаблівасці і падводныя камяні: у інтэрнэце чытаеш кнігу, даходзіш да цікавага месца, а далей — плаці. Вось так інтэрнэт чапляе на кручок. І гэта ўжо бізнес. А ў бібліятэцы кнігу ўзяў — і хоць тысячу разоў перачытай. Адчуваецца розніца? Бібліятэка будзе адзіным месцам, якое застанецца некамерцыйным. Вы заплаціце за паслугі (ксеракс, сканер), але дзяржава не запатрабуе, каб бібліятэка пайшла на самаакупнасць. Бо ў бібліятэцы — памяць народа.

— Як вы бачыце далейшае развіццё?

— Лічу, што сёння ўсе сілы трэба накіраваць на нестандартныя формы работы з моладдзю. Але ні ў якім разе не маналогі — а дыялогі. І не ціснуць, а лепш даваць магчымасць разрадзіцца. Таму бібліятэка можа быць своеасаблівым перагаворным пунктам, разрадкай.

Мару, каб з кожным годам кніжніца ўзнімалася на прыступку вышэй. Каб яе цанілі як установу, паважалі і разумелі, бо бібліятэкар робіць усё для таго, каб кожны ўсведамляў: кніжніца іграе немалую ролю ў сацыякультурным жыцці рэгіёна. У нас створаны ўсе ўмовы, каб працаваць на карысць Гродзеншчыны і краіны ў цэлым. І калі дзесьці не дапрацоўваем, вінаваты толькі чалавечы фактар. Добра працаваць — цяжка, выдатна працаваць — яшчэ цяжэй, але тады такая ўстанова, як бібліятэка, не стане чамаданам без ручкі для налагапладельшчыкаў. Лічу, не трэба выбіраць лёгкі шлях: ён не рэзультатыўны. Помню, калі хадзілі ў грыбы з дзецьмі, назіралі: ідзеш па добрай дарожцы — ні аднаго грыбочка, а звярні ў зараснік, дзе ногі саслізгаваюць, па шчоках б'юць галінкі — грыбок адзін, другі. Так і ў бібліятэцы: лёгка лобы прайдзе, а з поспехам — толькі працалюбівыя і настойлівыя. Залог поспеху — нестандартныя шляхі.

Гутарыла Наталля СВЯТЛОВА, фота аўтара

Лабірынты краіны цудаў

Выйсці за межы рэчаіснасці і зазірнуць у чужыя сны, фантазіі і думкі з патаемных куткоў розуму і душы, здаецца, ледзь не асноўная мэта сюррэалізму, кірунку даволі выразнага па сваёй эстэтыцы, але часам незразумелага непатрабавальнаму глядачу з-за пэўнай супярэчлівасці. Нягледзячы на тое, што сапраўднае мастацтва сюррэалісты бачылі ў адарванасці ўласнай свядомай думкі (бо яна суб'ектыўная, а мастацтва павінна быць аб'ектыўным), іх пошукі дагэтуль многімі лічацца творчасцю пра сябе і для сябе.

Такая інтымнасць мае месца, прытым у любым відзе і плыні мастацтва, але толькі сюррэалізм прапаноўвае зазірнуць у сон — працяг рэальнасці, на якую не ўплывае так званая цензура свядомасці. Толькі гэта ўжо тэрыторыя Зігмунда Фрэйда і яго псіхааналізу, што ў пэўнай ступені паўплываў на развіццё стылю.

Пра ўсё гэта добра ведаюць аматары сюррэалізму, хоць пазнаёміцца з яго найлепшымі ўзорамі ў Беларусі магчыма даволі рэдка. І зараз надарылася такая магчымасць: у Мастоцкай галерэі Міхаіла Савіцкага працуе выстаўка «Сальвадор Далі. Тайнапіс», дзе прадстаўлены 61 літаграфія і ксілаграфія самага яркага прадстаўніка сюррэалізму, у прыватнасці, яго кірунку, звязанага больш з ірацыянальным, чым з падсвядомым. Графічная спадчына мастака даволі вялікая, але амаль невядомая шырокай публіцы. Работы прадстаўлены калекцыянерамі і галерэямі Еўропы (Францыя, Данія, Германія) і Амерыкі. На фарміраванне калекцыі пайшло тры гады.

— Усе работы Далі маюць велізарную каштоўнасць, — адзначае куратар праекта Алег Рыжкоў. — Зборную выстаўку сфарміравалі нашы партнёры з Санкт-Пецярбурга, а мы дапоўнілі яе беларускімі ўдзельнікамі: задзейнічана 35 аичынных творцаў. Сярод іх як мэтры, так і маладыя мастакі, якія працуюць у стылі сюррэалізм. Праекты, якія аб'ядноўваюць беларускіх аўтараў і нейкае гучнае імя, даюць магчымасць больш поўна паказаць аичыннае мастацтва. Бо, як правіла, людзі не вельмі ўважліва сочаць за творчасцю беларускіх мастакоў.

Вялікі і жудасны

Дакладнасць, выразнасць вобразаў і ліній — асноўныя характарыстыкі работ Сальвадора Далі. Візуальны падман як адна з найбольш яркавых прыкмет сюррэалізму ў прадстаўленых работах Далі адыходзіць на другі план. Уся экспазіцыя падзелена на пяць частак. У адной зале глядач знаёміцца з мастацкай інтэрпрэтацыяй «Алісы ў Краіне цудаў» (1969—1984). У 1969 годзе адзін з рэдактараў выдавецтва *Random House* наняў Далі, каб той праілюстравваў абмежаваны тыраж твора пісьменніка, паэта і матэматыка Чарльза Доджсана, знакамітага пад псеўданімам Льюіс Кэрал, у рамках серыі «Кніга месяца». У выніку атрымалася 12 (па ліку раздзелаў) геліягравюр, а таксама лаканічная гравюра-франтыспіс: у іх вядома ўсім казка набыла новыя рысы. Сярод твораў — «Уніз па трусінай нары», «Сіні Вусень дае парад», «Каралеўскі кракет», «Бег па крузе і доўгае апавяданне» і г. д. У творы «Шалёнае чаяпіцце» мастак цытуе самога сябе праз вобраз мяккага гадзінніка — найбольш яркавага і пазнавальнага. Дарэчы, кнігу з ілюстрацыямі Сальвадора Далі, што пабачыла свет праз 100 гадоў пасля першай публікацыі, назвалі «сустрэчай двух вялікіх сюррэалістаў». Праз нейкі час, у 1984 годзе, «Прыгоды Алісы ў Краіне цудаў» былі выпушчаны ў выглядзе асобнай серыі літаграфій. Між тым мастак неаднойчы звяртаўся да вобраза дзяўчынкі: яе сілуэт узнікае ў бронзавай скульптуры «Аліса ў Краіне цудаў» (1977—1984) і ў дзвюх літаграфіях «Шлях да звышгранічнага» і «Шлях да мары» (1979).

Работа Уладзіміра Слабодчыкава «Вегетарыянскі сняданак».

18 твораў з серыі «Далініянскія коні» (1972—1983) — адна з найбуйнейшых частак выставачнага праекта. Крыніцай натхнення для маляўнічай серыі сталі антычныя, хрысціянскія і сярэднявечныя легенды і міфы. Так, вобраз святога Георгія — увасабленне раскошы і велічы каталіцкай веры, да якой мастак звярнуўся ў сталыя гады. Вобраз рамантыка Дон Кіхота ўвогуле супраджаў Далі на працягу ўсяго жыцця. На карцінах глядач сустрае і Траянскага каня, і Буцэфала, любімца Аляксандра Македонскага, і Лэдзі Гадзіву на скакуне... Мастаку ўдалося паказаць на паперы легкаважнасць каня, яго свавольства і перадаць пачуцці вершніка-пераможцы.

Трэцяя частка выстаўкі Сальвадора Далі — 8 выбраных работ з серыі «Кармэн» (з унікальнага выдання 1968 г.). На іх можна ўбачыць выразныя патрэты герояў твора Праспера Мерымэ, віды Севільі, горныя пейзажы, сцэны карыды. Кожная работа з серыі мае алоўкавы подпіс аўтара.

20 ілюстрацый да аповесці Пэдра дэ Аларкона «Трохвуголка», выкананыя ў тэхніцы ксілаграфіі ў 1958 годзе, — яшчэ адзін складнік экспазіцыі. Няхітрая гісторыя млынара і яго жонкі, якія жывуць душа ў душу, і фанабэрыстага вяльможы-карэхідора, які беспаспяхова спрабуе спакусіць жонку млынара, бярэ пачатак у папулярным у Іспаніі XIX стагоддзя народным рамансе. Спецыяльна для выдання з ілюстрацыямі сюррэаліста быў зроблены штамп у выглядзе сілуэта трохвугольнага капелюша. Яго мяккі адбітак можна ўбачыць на некаторых лістах. Цікава, што «кніга мастака», што рыхтавалася да выдання ў Парыжы і Манака, была выпушчана невялікім тыражом у 290 экзэмпляраў, значная частка якога, а менавіта імянныя выданні, прызначалася членам Новага парыжскага кніжнага клуба. Увогуле, «кніга мастака» — асаблівы кірунак у мастацтве XX стагоддзя. Мастакі рэдка строга прытрымліваліся літаратурнага сюжэта,

Работа Надзі Бука «Інстаграм».

ствараючы самастойныя творы арыгінальнай друкаванай графікі. Сальвадор Далі не выключэнне. Яго ілюстрацыі да «Трохвуголка» вельмі аддалена адлюстроўваюць канкрэтныя сцэны і падзеі аповесці. Яны поўныя яркіх далініянскіх вобразаў, сярод якіх матылькі, сілуэты аслоў, мыліцы — для Сальвадора Далі з дзяцінства гэта быў сімвал падтрымкі, урачыстасці і нават высакамернасці.

Заклучная частка экспазіцыі — трыпціх «Трылогія кахання», у аснове якога — матывы карт Таро, з'явіўся ў 1976 годзе, калі мастаку споўнілася 72 гады, а яго Гале — 82. Тут, як і ў многіх прадстаўленых на выстаўцы работах, няма тыповага сюррэалістычнага напластавання розных частак рэальнасці. «Абцяганне кахання (Умеранасць)», «Прынц кахання (Павешаны)» і «Бясмерце кахання (Вежа)» — у гэтых кампазіцыях адчуваецца майстэрства сталага мастака, здольнага без звыклых правакацый перадаць па-сапраўднаму сюррэалістычны сэнс рэальнасці.

Біёграфы адзначаюць, што Далі браўся за працу адразу ж пасля абуджэння, калі мозг яшчэ цалкам не вызваліўся ад вобразаў падсвядомасці. Часам ён нават працянаўся сярод ночы з гэтай жа мэтай. Такі метаадпавядае аднаму з прыёмаў псіхааналізу — запісу сноў адразу ж пасля абуджэння. Лічыцца, што з цягам часу свядомасць скажае вобразы сну. У размове з амерыканскім мастацтвазнаўцам Сэлданам Родманам мастак адзначаў: «Калі я ствараю мяккі

Работа Сальвадора Далі «Шалёнае чаяпіцце» з серыі «Прыгоды Алісы ў Краіне цудаў».

гадзіннік ці нагу кіламетровай даўжыні, я капірую самым сумленным і фатаграфічным чынам адно з маіх уяўленняў».

(Не)агульныя кропкі

Складанасць плыні ў тым, што пад творчасцю любога з сюррэалістаў нельга падвесці агульную рысу, якая змагла б даць адназначную і адначасова дакладную характарыстыку стылю ў цэлым. Напрыклад, аўтаматызм, уласцівы творчасці мастакоў ранняга этапу развіцця сюррэалізму — Максу Эрнсту і Андрэ Масону, не сустракаецца ў выразных кампазіцыях Сальвадора Далі і Рэнэ Магрыта. Гэтаксама складана ацэньваць даволі розныя творы аичынных творцаў, прадстаўленыя ў галерэі Міхаіла Савіцкага ў жанрах жывапісу і графікі. Сярод знакамітых беларускіх мастакоў і пачаткоўцаў, якія альбо натхніліся творчасцю пры стварэнні сваіх работ Сальвадора Далі, альбо блізкія па стылі да знакамітага сюррэаліста, — Яна Бельская, Іван Папоў, Надзя Бука, Ангеліна Вашчанка, Таццяна Гершгорына, Дзіяна Горбач, Валянціна Малажавая, Дзмітрый Каштальян, Марк Раманюк. Прадстаўлены ў экспазіцыі тры работы Максіма Лагуна, 14-гадовага мастака з аўтызмам. Да таго ж можна ўбачыць і скульптурныя кампазіцыі. Так, дэмантруюцца работы Юрыя Анушкі «Яшчэ раз пра каханне» (2008), «Паядынак» (2007), «Вялікае каханне» (2010). Сярод іншых скульптараў — Хізры Асадулаеў, Максім Пятруль, Яўгенія і Канстанцін Мужавы, Лілія Нішчык, Уладзімір Слабодчыкаў і Аляксандр Шапо.

Некаторыя творы адразу звяртаюць на сябе ўвагу алюзіямі на Далі: «Караблі Іераніма» (2015) Івана Папова, «Пагоня за поспехам» (2017), «Пагоня за поспехам. Эпізод 2» (2019) Дзмітрыя Каштальяна і «Заклік да вышыні» (2017) Анастасіі Ладыкі ўтрымліваюць пэўныя вобразы, падобныя да тых, што глядач успрымае як прыкмету сюррэалізму. Некаторыя ж, здаецца, наадварот, далёкія ад стылю, як, напрыклад, «26 мурашак» (2020) Уладзіслава Зайца ці «Кармэн» (2020) Вольгі Жук. Прысутнічаюць і творы, дзе шукаць агульныя кропкі сюррэалізму не даводзіцца — мастак усё зрабіў за гледача, выразна акрэсліўшы кожную дэталю і прапанаваўшы свой варыянт бачання той ці іншай метафары («Муза» (2018) Дзмітрыя Траяновіча, ці «Замкнёнае кола» (2017) Дзмітрыя Каштальяна). У рэшце рэшт наведвальніку ёсць з чым параўноўваць: уключаючы спадчыну Сальвадора Далі, экспазіцыя складаецца з 160 твораў. Арганізатары імкнуліся размясціць работы ўсіх жадаючых, акрамя тых, што не падыходзяць пад катэгорыю 0+. Параўнаць, асэнсаваць і зрабіць свае высновы можна на працягу амаль двух месяцаў: выставачны праект «Сальвадор Далі. Тайнапіс», арганізаваны пры падтрымцы Музея гісторыі горада Мінска і Выставачнай залы *LIBRA*, працуе да 20 снежня. Дарэчы, для поўнага паглыблення ў свет сюррэалізму арганізаваны культурны квест і прагляд дакументальнага фільма пра жыццё і творчасць Далі.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Час у бурштыне фотастужкі

У Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь 15 кастрычніка адбылося ўрачыстае адкрыццё персанальнай выстаўкі вядомага беларускага фатографа Юрыя Іванова «100 ракурсаў часу», якая прысвечана 45-годдзю Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў. Прадстаўлены 55 рэтраспектыўных фотаздымкаў з жыцця Беларусі і 45 фотаздымкаў, якія распавядаюць пра сучаснае жыццё Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў.

Фота Кастуся Дробава.

Юрый Іваноў.

Імя Юрыя Іванова ў свеце рэпартажнай фатаграфіі не проста вядомае — яно стала сінонімам творчага, нестандартнага падыходу да фатаграфіі, якая, здавалася б, павінна проста захоўваць і дэманстраваць рэальнасць без якіх-небудзь прыўкрас. Імя гэтае стала знакам якасці. Варта толькі зірнуць на біяграфію Юрыя Іванова, каб зразумець, якім чынам ён дасягнуў такой вядомасці і павягі.

Працаваў фотакарэспандэнтам у газетах «Знамя юности» і «Советская Белоруссия», агенцтве друку «Новости» (АПН). На працягу некалькіх гадоў узначальваў аддзел фотаілюстрацый газеты «Культура». У цяперашні час — спецыяліст па сувязях з грамадскасцю Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў. У 1987 годзе ўвайшоў у лік 100 найлепшых фатографаў свету. Прымаў удзел у стварэнні кнігі «Адзін дзень з жыцця Савецкага Саюза» (*Collins Publishing, USA*). У 1990 годзе фотаздымак Юрыя Іванова «Лятучка» быў прызнаны найлепшым у свеце за апошнія 10 гадоў (1980—1990). Персанальныя выстаўкі фатографа праходзілі ў многіх краінах Еўропы, Азіі і Амерыкі. Адзіны фотакарэспандэнт у Беларусі — лаўрэат прэміі міжнароднага фотаконкурсу «World Press Photo» ў Гаазе, прэміі

адказ на гэтыя пытанні на паверхні: дастаткова проста быць прафесіяналам, разбірацца ва ўсіх тэхнічных дробязях, апынуцца ў правільным месцы і ў правільны час, добра выконваць задачы, умець адбіраць самую сутнасць, адсейваць непатрэбнае і гэтак далей. Усімі гэтымі характарыстыкамі, безумоўна, валодае Юрый Іваноў, і ў наведвальнікаў персанальнай выстаўкі ў Нацыянальным гістарычным музеі не ўзнікне ніякіх сумневаў. Але калі паглядзець з іншага боку, то ўсімі гэтымі якасцямі валодаюць і сотні, тысячы іншых фатографаў, якія штодня выконваюць прафесійныя абавязкі, працуючы ў розных СМІ. Але мала хто з іх заслугоўвае такой увагі, як Юрый Іваноў. Вядома, ёсць тыя, чые фатаграфіі набылі сусветную вядомасць і сталі сімваламі пэўных падзей, але менавіта ў такіх фотаздымках — разгадка поспеху некаторых фатографаў, у пантэон якіх уваходзіць і Юрый Іваноў.

Усе падобныя фатаграфіі адрознівае ў першую чаргу тое, што яны зроблены выпадкова, бо менавіта выпадковасць часцяком лепш за ўсё раскрывае самую сутнасць той ці іншай з'явы.

Часам гэта можна назваць чыстай вадой журналісцкай удачай, што не зусім справядліва ў адносінах да фатографаў: акрамя таго, што ім давялося апынуцца ў патрэбны час у патрэбным месцы, яны праявілі і ўласнае творчае бачанне, звярнуўшы ўвагу на тыя рэчы, якія выслізнулі ад калег. Гэта значыць, у добрай рэпартажнай фатаграфіі, акрамя факта захаванай рэальнасці, ёсць яшчэ і значная доля аўтарскага пачатку. Прычым гэта не значыць, што падобныя фатаграфіі заўсёды павінны мець аўтарскую ацэнку. Наадварот, найвышэйшае мастацтва рэпартажнай фатаграфіі заключаецца ў тым, каб адной фатаграфіяй адлюстравать сутнасць чаго б там ні было, пры гэтым не паказаўшы ўласнага стаўлення. А даць глядачу магчымасць самому ацаніць сітуацыю, адлюстраваную на фатаграфіі.

Як толькі з'яўляецца момант рэцэпцыі і інтэрпрэтацыі, мы можам казаць пра мастацтва, паколькі мастацтва заўсёды неадназначнае, яно заўсёды,

асабліва пасля «смерці аўтара», можа і павінна мець самыя розныя сэнсы, нават калі аўтар першапачаткова іх не закладваў. Для кагосьці сама думка пра тое, што рэпартажная фатаграфія можа з'яўляцца творам мастацтва, гучыць парадаксальна, бо, здавалася б, як мастацтвам можа быць тое, што проста паказвае рэальнасць? Асноўны прынцып у рэалістычным

мастацтве (а рэпартажная фатаграфія адносіцца да гэтага кірунку) — перайманне рэчаіснасці. Менавіта перайманне, а не яе ўзнаўленне. І, як ні дзіўна, добрая рэпартажная фатаграфія вызначаецца якраз гэтым.

Мастацтвам рэпартажная фатаграфія становіцца тады, калі шляхам адсячэння ўсяго канкрэтнага і нязначнага мастак дамагаецца таго, што фотаздымак, які ён стварыў, становіцца ўжо не проста злёпкам з рэчаіснасці. Фатаграфія ператвараецца ў сімвал — эпохі, народа, характару, нейкай з'явы... Менавіта сімвал, які заключаны ў адзін з кадраў на фотастужцы, менавіта ўменне ўбачыць рэальнасць цалкам, але пры гэтым не паддацца спакусе паказаць усё, менавіта жаданне не проста захаваць імгненне, але паказаць рэальнасць як аўтарскае выказванне —

драў на фотастужцы, менавіта ўменне ўбачыць рэальнасць цалкам, але пры гэтым не паддацца спакусе паказаць усё, менавіта жаданне не проста захаваць імгненне, але паказаць рэальнасць як аўтарскае выказванне —

Работа Юрыя Іванова «Пётр Маішэраў з беларускімі акадэмікамі», 1978 г.

гэта ўсё ў сукупнасці з прафесійнымі якасцямі і зрабіла Юрыя Іванова адным з самых вядомых савецкіх і постсавецкіх фатографаў.

Тая частка выстаўкі, дзе прадстаўлены старыя фатаграфіі майстра, якія сталі вядомыя ў Савецкім Саюзе, — гэта рэпартажнае мастацтва ва ўсёй сваёй красе. Юрый Іваноў у дасканаласці авалодаў майстэрствам назірання, якое дазваляе фатографу зліцца з мясцовасцю, каб героі рэпартажаў не звярталі на яго ўвагі, а ўсё, што адбываецца ў кадры, было натуральным. Менавіта таму на яго фотаздымках двойчы героі сацыялістычнай працы Васіль Старавойтаў, Уладзімір Бядуля, Уладзімір Кавалёнак і Уладзімір Ралько паўстаюць не панурымі старцамі, на тварах якіх захаваўся ўсе прахытыя гады і цяжкасці, як належыць афіцыйным партрэтам, а дзядулямі, што весела смяюцца. Ды менавіта ў іх усмешках, паставе счытваецца характар: Юрый Іваноў не чакаеўся, і пакуль яны прымуць правільныя афіцыйныя паставы і пакуль стануць у шэраг, каб было відаць іх узнагароды. Не, ён вырасыў злавільны момант, захаваў жыццё, што, можа, не вельмі адпавядала афіцыйным пратаколам, але затое дазволіла фатографу з рэальнасці зрабіць мастацтва.

Гэтак жа, як фатаграфія вялізнага БелАЗа, які спыніўся на святлафоры, каб прапусціць калону маленькіх дзяцей. У кожнага дзіцяці ёсць свой

самазвал, толькі маленькі, пластмасы, а ў кузаве грузавіка — плюшавая цацка. Дзіўнае сутыкненне дзіцячага свету і дарослага, дзе велізарны дарослы пакуль не ўрываецца ў дзіцячую ўтопію, а самі дзеці не звяртаюць на БелАЗ ніякай увагі, таму што ў кожнага з іх ёсць уласны грузавік і ў фантазіях ён нашмат большы, чым тая махіна, што цяпер прапускае іх на дарозе.

Дзякуючы майстэрству фатографа ў Юрыя Іванова атрымліваецца паказаць легендарных «Песняроў» не як зорак сусветнага ўзроўню, а як дзіўных юнакоў з задуменымі вачыма ў белых швэдрах з беларускім геаметрычным арнамантам — нешта сярэдняе паміж *The Beatles* і тым падкрэслена народна-фальклорным вобразам, якім надзялілі музыкантаў СМІ таго часу. Гэтае ж майстэрства пазбаўляе яго звыклай для многіх рэпарцёраў невыразнасці фотаздымкаў, таму Міхась Дрынеўскі на фота не проста міла ўсміхаецца са сцэны, а як быццам крычыць, бо Юрый Іваноў сфатаграфавані яго непасрэдна падчас выступлення.

Работа Юрыя Іванова «Скрытычны эцюд».

Саюза журналістаў Беларусі (цяпер — Беларускі саюз журналістаў), прэміі «Залатая Літара». Рэгаліі і цікавых момантаў у яго біяграфіі сапраўды шмат, але значна цікавей паспрабаваць зразумець, што ж зрабіла яго столькі настолькі пазнавальным у свеце.

Чаго патрабуе рэпартажная фатаграфія і што трэба зрабіць, каб быць добрым фотарэпарцёрам? Здаецца,

На жаль, фатаграфіі, якія прысвечаны жыццю Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў не адрозніваюцца такім жа ўзроўнем мастацкасці. Гэта звычайныя рэпартажныя фатаграфіі. У іх ужо няма той натуральнасці, няма адчування, што аўтар не проста паказвае рэальнасць, а стварае сімвалы. Але гэта і нядзіўна, бо, калі чалавеку, які прывык здымаць сам час, даюць у распараджэнне ўсяго толькі ўніверсітэт, ён, напэўна, губляецца, і магія знікае.

Гэта не адмяняе таго факта, што кожная фатаграфія выстаўкі дакладна адпавядае заяўленай назве. Прадстаўлена сапраўды сто ракурсаў цэлай эпохі. Увесь прынцып работ Юрыя Іванова нагадвае фатаграфію з Андрэем Вазнясенскім, дзе з дапамогай тэхнікі накладання яго постаць падубліравана некалькі разоў. Прывіды паэта запаўняюць усё палатно фатаграфіі, перавернутыя і адлюстраваныя. Можна бясконца ўзірацца ў гэты кругазварот Вазнясенскіх і задавацца пытаннем: ці адрозніваюцца хоць чым-небудзь усе шматлікія вобразы аднаго і таго ж чалавека? І адказ на пытанне не важны, бо фантазія дазволіць даць на яго абодва адказы. Важна, што гэта мноства адлюстраваных аднаго і таго ж часу, кожнае з якіх прапушчана праз творчае ўспрыманне не проста рэпарцёра, але сапраўднага мастака.

Цімур ВІЧУЖАНІН

За кім мінулае?

Выстаўка «Археалагічны помнік: фіксацыя мінулага ў мінулым» працуе ў Нацыянальным гістарычным музеі Беларусі. Стваральнікі экспазіцыі, арганізаванай у межах музейнага праекта «Мінулае мае будучыню: дыялог культуры і навукі», засяродзіліся на тэме археалагічных помнікаў і іх захаванасці, а таксама надалі ўвагу першым даследчыкам, якія заклалі падмурак навукі пра даўніну.

Храналагічны перыяд праекта ахоплівае пачатак XX стагоддзя, што звязаны з дзейнасцю такіх археолагаў, як Аляксандр Ляўданскі, Сяргей Дубінскі, Канстанцін Палікарповіч, Ісаак Сербай і іншыя. У іх ліку і тыя, хто вёў даследаванні на землях Заходняй Беларусі, якія ў 1920—1930-х гадах належалі Польшчы. Гэтыя імёны сёння вядомыя пераважна паслядоўнікам — археолагам і гісторыкам. Пра здзяйсненні і адкрыцці тых людзей не пішуць нават у падручніках. Але менавіта яны стаялі каля вытокаў сучаснай археалагічнай навукі. Іх даследаванні спрыялі фарміраванню нацыянальнай самасвядомасці.

На выстаўцы ў Нацыянальным гістарычным музеі прадстаўлены фотаздымкі помнікаў археалогіі, якія даследаваліся стагоддзе таму. Праводзіліся не толькі раскопкі, але і шырокамаштабныя падарожжы. Каштоўнасць гэтых дакументаў яшчэ і ў тым, што археолагі паспелі зафіксаваць шматлікія помнікі, якія не дажылі да нашых часоў. Не менш адметныя

і побытавыя фотаздымкі з археалагічных экспедыцый.

Цікавая частка экспазіцыі — арыгіналы і копіі графічных замалёвак, выкананыя адным з выдатных мастакоў Беларусі Язэпам Драздовічам. Сёння ён вядомы як пісьменнік, астраном-аматар, настаўнік, этнограф, але часам яго згадваюць і як археолага. Гэта не зусім правільна, бо археалогія Язэпа Драздовіча толькі цікавіўся. У Нацыянальным гістарычным музеі захоўваюцца матэрыялы яго паверхневых збораў, якія ён рабіў у той час, калі ў Навагрудскім замку праводзіліся работы па кансервацыі руін. Сярод іншых экспанатаў — творы «Мінск. Від разбурэнняў на замкавай гары» (1920-я), «Мінск. Татарскія балоты» (1920), «Мінск. Выгляд з боку шпітальнага сада на плошчы Свабоды» (1919), «Гара Гедыміна» (1930, Вільня, від з Трохкрыжовай гары з паўночнага захаду), «Мястэчка Свір» (1924, Мядзельскі раён Мінскай вобласці), «Надсыпны пласт вяршыні гары Свір (у разрэзе)» (1924) аўтарства Язэпа Драздовіча.

На сёння ў Дзяржаўным спісе гісторыка-культурных каштоўнасцей Рэспублікі Беларусь больш за 2000 археалагічных аб'ектаў. Гэта вельмі невялікая колькасць помнікаў археалогіі, якія вядомыя па навуковых крыніцах. Работа па ўключэнні ў спіс новых помнікаў вядзецца, але марудна. Усё часцей прыходзіць навіны пра знішчэнне помнікаў археалогіі, не ўключаных у Спіс, ці пра іх пашкоджанне. Шэраг перадумоў пашкоджання і знішчэння выклікае занепакоенасць музейшчыкаў. Сярод такіх

Фрагмент экспазіцыі.

прычын — «чорныя археолагі», уяўленні людзей пра схавааныя скарбы ў курганных насыпах і гарадзішчах, забудова населеных пунктаў, вырубка лясоў, дарожнае будаўніцтва, несфарміраванасць культурных паводзін чалавека ў адносінах да нерухомай спадчыны.

Як адзначаюць арганізатары, праект ставіць задачу прыцягнуць увагу грамадскасці да захавання гісторыка-культурнай спадчыны Беларусі. Адной з тэматычных ліній выстаўкі з'яўляецца гісторыя станаўлення айчыннай археалогіі як навукі яшчэ стагоддзе таму — у 1920—30-х гадах. Менавіта ў гэты час былі зафіксаваны шматлікія помнікі

археалогіі. Некаторыя з іх існуюць і ў наш час, а некаторыя засталіся ў мінулым. Нават на выстаўцы можна знайсці фотаздымкі, што адлюстроўваюць дзейнасць археолагаў у 1920—1930-я гады, на якіх пазначана: помнік не ўстаноўлены.

Знаёмства з экспазіцыяй дазваляе даведацца больш пра тэорыю і практыку археалагічнай навукі Беларусі. Як выглядала месца раскопак верхнепалеалітычнай стаянкі Бердыж? Хто ўдзельнічаў у гэтай экспедыцыі і як быў арганізаваны побыт падчас раскопак? Што знайшлі археолагі падчас абследавання Замкавай гары ў Мсціславе? Чым быў цікавы курганны могільнік Зарэчча, які зараз не існуе? Дзе знахо-

дзяцца беларускія пячоры? Адказы дае выстаўка «Археалагічны помнік: фіксацыя мінулага ў мінулым».

Праект арганізаваны сумесна з Нацыянальным мастацкім музеем, Беларускім дзяржаўным архівам кінафотонадакументаў, Беларускім дзяржаўным архівам навукова-тэхнічнай дакументацыі, Слонімскай раённай краязнаўчай музеем імя І. І. Стаброўскага, Цэнтральнай навуковай бібліятэкай імя Якуба Коласа НАН Беларусі, Інстытутам гісторыі НАН Беларусі, гістарычным факультэтам БДУ і іншымі пры падтрымцы гранта Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь у культуры.

Яўгенія ШЫЦЬКА, фота аўтара

Стары дворык з дзіўнымі фоташпалерамі

Удворыку Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь адкрылася выстаўка ў рамках праекта «Рарытэты Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь», генеральным партнёрам якога з'яўляецца ААТ «АСБ Беларусбанк». Першая выстаўка праекта ладзілася ў чэрвені 2020 года на агароджы парку культуры і адпачынку імя Чалюскінцаў, што на праспекце Незалежнасці ў Мінску.

Выстаўку склалі фотабанеры, якія даюць уяўленне пра каштоўнасці з фондаў Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь: манеты, зброя, нацыянальныя касцюмы, прадметы рэлігійнага культу, творы выйшчанага мастацтва, народных промыслаў і рамёстваў, кнігі, каштоўныя металы, узнагароды, музычныя інструменты і многае іншае. У выставачным праекце прынялі ўдзел усе 5 філіялаў Нацыянальнага гістарычнага музея (Музей сучаснай беларускай дзяржаўнасці, Музей гісторыі тэатральнай і музычнай культуры, Музей гісторыі беларускага кіно, Дом-музей І з'езда РСДРП, Музей прыроды і экалогіі), што дазволіла раскрыць багацце і ўнікальнасць беларускай гісторыка-культурнай спадчыны.

І ўсё гэта гучыць сапраўды выдатна, бо калі няма магчымасці ўбачыць экспанаты, то фатаграфіі гэтых экспанатаў — ужо вялікая справа, тым больш што яны падаюцца так гучна: «Рарытэты Нацыянальнага гістарычнага музея». Калі мы не можам па той ці іншай прычыне наведваць усе пяць філіялаў самастойна, то «выстаўка, якая прадставіла Беларусь як сучасную развітую еўрапейскую дзяржаву і якая стала сапраўдным даведнікам па айчыннай гісторыі скрозь стагоддзі» — выдатнае рашэнне.

Даведнікі, энцыклапедыі і іншыя зборнікі інфармацыі падобнага кшталту — рэчы наогул карысныя для тых, хто хоча аналізаваць інфармацыю цэласна. Яшчэ больш карысныя такія выстаўкі (у іх ідэальным выглядзе, зразумела, гэта значыць, у тым выглядзе, у якім выстаўка рэкламуецца ў прэс-рэлізе) для прыхільнікаў дыялектычнага падыходу да гісторыі, а менавіта ён цяпер вельмі распаўсюджаны. Калі «Рарытэты» сапраўды прадстаўляюць гісторыю Беларусі ў развіцці праз бытавыя рэчы (агністэрэльная зброя тады таксама была абсалютна звычайнай справай), то арганізатары ўгадалі адразу з дзвюма тэндэнцыямі. Акрамя ўжо пазначанай

Фота Кастуся Дробава.

Старажытнае залатое ўпрыгожванне.

дыялектычнай, гэта значыць, разглядаць гісторыю як працэс, дзе ўсё з усім звязана, яны таксама прытрымліваюцца і тэндэнцыі звяртаць пільную ўвагу на ўсё, што тычыцца побыту нашых продкаў.

Другая звязана з тым, што ўсе глабальныя працэсы ўжо добра вывучаны. Для нас практычна не засталася белых плям ва ўсім, што датычыцца войнаў, палітычных інтрыг, эканамічных манеўраў, увовуле, няма сакрэтаў у чымсьці глабальным, тых працэсах, якія ўплывалі на ўсё грамадства (за выключэннем, вядома, аспектаў, якія да гэтага часу ляжаць у архівах пад грыфам «сакрэтна»). Але за гэтай увагай да глабальнага гісторыкі доўгі час на бачылі бытавыя дробязі, але ж менавіта яны з'яўляюцца ключавымі для разумення не толькі гісторыі ў маштабным сэнсе, але і псіхалогіі нашых продкаў, іх ладу жыцця. Даследаванні ў гэтай сферы дазваляюць, часам літаральна, дакрануцца да мінулага, паглядзець не на прыгожае касцюміраванае шоу па матывах гісторыі, а на гісторыю на ўласныя вочы.

Самая важная частка любой ідэі — яе рэалізацыя на практыцы. Калі на практыцы ідэя ніколі не ўвасобіцца або ўвасобіцца ў нейкім сумніўным выглядзе, то

каштоўнасць такой ідэі зніжаецца. На жаль, з дадзенай выстаўкай выйшла менавіта так. Калі наведвальнік трапляе ў панадворак, то бачыць некалькі звычайных фотабанераў, размаляваных у пазнавальныя колеры «АСБ Беларусбанк». Што ж на гэтых фотаздымках мы можам убачыць? Ці ёсць там абяцаныя рарытэты, да якіх цяжка дабрацца самому і якія прадстаўляюць гісторыю Беларусі як моцнай і незалежнай дзяржавы?

Адказ на першае пытанне знаходзіцца ў другім абзацы дадзенага тэксту, дзе ўсё ўжо пералічана. Вось толькі калі сам пералік выглядае калі не цікава, то, як мінімум, нейтральна, — у рэчаіснасці ж усё некалькі больш сумна. Яшчэ раз пройдземся па кожным пункце. Манеты сапраўды ёсць, васьм толькі яны сфатаграфаваны не буйным планам, што магло б зацікавіць нумізматаў, а нейкай бессістэмнай кучай. Нам кажуць, што яны, напрыклад, рымскай чаканкі, але васьм убачыць асаблівае гэтай самай чаканкі немагчыма. Зброя ў выглядзе некалькіх пісталетаў крэмнева-ўдарнага і каласцовага тыпу, а таксама ржавы меч сярод тых самых манет рымскай чаканкі... Мы бачым гэтыя пісталеты, але многія не зразумеюць, чым адрозніваецца крэмнева-ўдарны замок ад каласцовага. Пры тым, што асноўная задача музея — якраз адукоўваць. Нацыянальныя касцюмы чамусьці толькі з XX стагоддзя, максімум XIX.

Прадметы рэлігійнага культу, мабыць, адзінае, што сапраўды ў поўнай меры апраўдвае чаканні, у адрозненне ад твораў выяўленчага мастацтва, якіх там практычна няма. Ювелірныя ўпрыгожванні са старажытнасці прадстаўлены на адным банеры, але пры гэтым буйнымі фатаграфіямі, іх можна разгледзець у падрабязнасцях, гэта цікава, а васьм прадметы народнага побыту і рамёстваў, тое, што можа ўяўляць асаблівую цікавасць, — літаральна некалькі дробных фатаграфій.

Пад «шматлікім іншым» аўтары, мабыць, маюць на ўвазе звычайныя фатаграфіі пастаяннай экспазіцыі Нацыянальнага гістарычнага музея без якіх-небудзь змяненняў. Вось і атрымліваецца, што выстаўка ў рамках праекта «Рарытэты Нацыянальнага гістарычнага музея», якая працуе цяпер у дворыку гэтага самага музея, больш нагадвае спробу прыкрыць тэматычнымі зялёнымі фоташпалерамі непрыгожыя цагляныя сцены, а не сур'ёзны працяг знаёмай шматлікім жыхарам Мінска канцэпцыі.

Цімур ВЫЧУЖАНІН

Андрэй ДУДАРЭНКА:

«Трапляеш у тэатр — радуйся. Ты ў мастацтве»

Дзевяць тэатраў, трыццаць дзевяць рэжысёраў, безліч дроляў у кіно і тэатры. Такому рэспандэнту амаль не трэба задаваць пытанні. Андрэй Дударэнка — чалавек напраўду ўнікальнага лёсу, гісторыі якога хапіла б на цэлую кнігу. Пра тое, як змяняўся тэатр на працягу паловы стагоддзя і як у яго уплятаўся жыццёвы шлях чалавека, варта пачуць з першых вуснаў.

Даўгалецце і характар

Калі пачалася вайна, мы, дзеці, за адзін дзень пасталелі. Выхоўваліся не ў цёплых цукерачных умовах, а ў жорсткай, катаржнай працы. Днём — у калгасе, увечары — на агародзе, са скацінай. Думаю, можа, таму і пражыў дзевяноста гадоў. Бо дзяцінства не было. Мо ў гэтым і ёсць сакрэт чалавечага даўгалецця. У любым выпадку, у дзіцяці трэба выхаваць характар, каб яно магло супраціўляцца абставінам.

А што значыць характар? Я ніколі не курыў. Ніколі не цягнуўся да алкаголю. Да гэтага часу ўстаю рана: зарадка, праціранне падлог і халодны душ. З сацабароны прапануюць дапамогу: я ж інвалід па зроку. Адмаўляюся, усё раблю сам: хаджу ў краму, гатую ежу, езджу на спектаклі.

Але таксама за маё «даўгалецце» дзякуй мінскім урачам. Пятай паліклініцы, якая дапамагае мне, сочыць. Хірургам бальніцы імя Сямашкі. У Бараўлянах, у анкалагічнай клініцы, мне дваццаць гадоў таму зрабілі аперацыю — складаную, з апраменьваннямі, ускладненнямі. Аперацыю рабіў уролаг Суконка. Алэг Рыгоравіч, я жывы. Мне дзевяноста гадоў. Дзякуй!

Шлях да свайго

У час вайны, акрамя вучобы, я вазіў у цэнтральную сядзібу

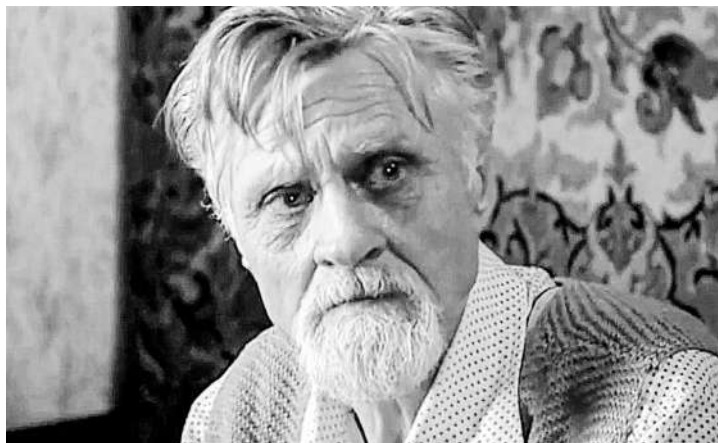
малако. На бычках. Ехаў пяць кіламетраў у мароз. Пакуль еду, малако замярзае. Вяршкі зверху, я іх па дарозе як марозіва еў. Зваротная дарога самая цяжкая. Таму што вязу не толькі малако, але і трыкутнічкі-лісты. І пахаванкі. Гэта самае жудаснае — уручаць лісткі смерці.

Прафесія селяніна ў мяне ў крыві. А да Ленінградскага інстытута за плячыма — яшчэ тры прафесіі: інжынер-гідратэхнік па праектаванні малых і сярэдніх гідрастанцый на рэках Урала, афіцэр сувязі ў Савецкай арміі, тэхнолаг камнепрацоўкі самацвэтаў. Але ўсё кінуты і паехаў у тэатральны інстытут. Я б і без вучобы сышоў у самадзейнасць ці гарадскі тэатр. Гэта натура чалавека: яго ўвесь час нешта турбуе.

Я ўдзячны лёсу, што прывёў мяне ў тэатр. Гэта маё. Усё роўна, якіх перамог я дасягнуў. Важна, што гэта мая справа.

Папрацаваў я ў 9 тэатрах Савецкага саюза. З іх чатыры акадэмічныя. Пераязджаў не таму, што не мог прыжыцца. Гэта цікаўнасць. Чатыры гады — і мне надакучвае горад. У кіно іграў шмат. І да гэтага часу б іграў, але цяпер адмаўляюся: амаль не бачу, не хачу ствараць складанасцей для каманды. Адзін з апошніх спектакляў мне дапамагаў рыхтаваць сусед.

Але з 1988 года знаходжуся тут. Я прыехаў у Мінск з Таліна па запрашэнні Сашы Ткачонка,

Кадр з фільма «Закон», 2002 г.

мы з ім разам ігралі ў «Ламаносаве». Так закальцаваўся мой лёс: алтайскі беларус вярнуўся да каранёў, на сваю гістарычную радзіму.

Іншая генерацыя

Адзін мудры грывёр з МХАТа мне казаў: тэатры ў прынцыпе ўсе аднолькавыя. Але я заспеў яшчэ тэатр з трывалымі традыцыямі: «Чырвоны факел», Яраслаўль. Цяпер малады акцёр паціскае руку рэжысёру і ўсім старэйшым акцёрам. Раней такога не было. У старым тэатры была строгая іерархія, абсалютная дысцыпліна.

У кожным тэатры было па тры суфлёры. Зараз гэтую прафесію ліквідавалі, а яна вельмі патрэбная. Сістэма работы была зручнейшая. У старым тэатры акцёр не выходзіў на сцэну, пакуль не бачыў у будцы чалавека з тэкстам п'есы.

Вельмі сумна, што нашы цяперашнія акцёры варацца ва ўласным соку, не бачаць іншых тэатраў. Я, пакуль вучыўся, паглядзеў усе сусветныя тэатры: Лорэнс Аліўе ў «Атэла», Шэкспіраўскі тэатр (я 15 «Гамлетаў»

глядзеў). Французскі тэатр зусім іншы, рамантычны, ён бліжэйшы да нас. Нямецкі тэатр Брэхта жорсткі, рацыянальны. Не столькі эмоцыі — колькі логіка і тэкст. Алена Вайгель, жонка Брэхта, іграла Матухну Кураж. Эрнст Буш, які іграў у «Каўказскім крэйдавым коле» Брэхта. Марыя Казарэц падарыла мне фатаграфію. Я бачыў яе ў спектаклі «Марыя Цюдор» з Жэрарам Філіпам у французскім тэатры. І МХАТ, і Малы тэатр — гэта цалкам іншая генерацыя акцёраў, іншы маштаб. І ўсё гэта я бачыў.

Цяпер усё сышло ў мітусню, у заробкі. Таму крыху крыўдна за цяперашніх хлопцаў. Гэорыя — педагогі, сістэма Станіслаўскага — гэта ўсё добра, але трэба яшчэ і самому нешта глядзець. Каб не пераймаць, а вучыцца.

Самае складанае

Асноўныя складанасці ў працы — эмацыянальныя. Фізічныя — калі тэмпература пад 39, а іграць больш няма каму. І ты ідзеш. Або вось, кажуць, васьмігадзінны працоўны дзень. Але акцёр працуе пастанайна. Ён вучыць тэкст не ў тэатры — у транспарце, па дарозе ў краму. Часам забываешся, пачынаеш жэстыкуляваць, народ азіраецца.

Самае складанае — не маючы таленту, трапіць у тэатр. Грызе зайздрасць, незадаволенасць. Цяжка зайздросным людзям. Трапляеш у тэатр — радуйся. Ты ў мастацтве. Усё роўна, што ты іграеш.

Каласальная канцэнтрацыя мары, якая супадае са здольнасцямі, — гэтае спалучэнне, напэўна, і ёсць талент. Некаторыя рэчы растлумачыць цяжка. Напрыклад, што такое каханне? Фізікі, хімікі парознаму ўспрымаюць каханне. А Паскаль казаў: гэта зацямненне розуму. І так і ёсць, бо незразумела, за што адзін чалавек любіць іншага.

На самыя складаныя пытанні ёсць адказы ў літаратуры. Я ўсім сваім сваякам кажу: прывучайце дзяцей да паэзіі, да літаратуры.

Чэхаў — самы акцёрскі пісьменнік. Я даваў некаторым калегам спіс з 30 апавяданняў Чэхава, у якіх згадваюцца акцёры. Ён іх любіў, але не шкадаваў

у сваіх творах. Нават не ведаю, ці чытаюць цяпер. З кнігай ужо не ўбачыш нікога — толькі мабільнікі. Ведаю, што і ў іх можна чытаць, але мяне гэта ўсё здзіўляе.

Каласальная канцэнтрацыя мары, якая супадае са здольнасцямі, — гэтае спалучэнне, напэўна, і ёсць талент. Некаторыя рэчы растлумачыць цяжка. Напрыклад, што такое каханне? Фізікі, хімікі парознаму ўспрымаюць каханне. А Паскаль казаў: гэта зацямненне розуму. І так і ёсць, бо незразумела, за што адзін чалавек любіць іншага.

Калі мы вучыліся, было такое жаданне чытаць, цэлы сусвет быў у чытанні. Тады моднымі былі Рэмарк, Хемінгуэй. Любімы пісьменнікі...

Калі памёр Бальзак, крытыкі казалі, што жанр рамана вычарпаў сябе. А калі з'явіўся Дастаеўскі, аказалася, што жанр толькі пачынаецца, але на іншай глыбіні. Ён з-за пазухі выняў зусім нязвычайна чалавека. Дастаеўскі — грандыёзная постаць. Як у Расіі абысціся без Талстога, Пушкіна, Дастаеўскага, Чэхава? Магутная класіка. Французскі раман заўсёды зацягвае, там сюжэт, лёгкасць. Дастаеўскі выварочвае. А Талстой... «Калі злыя людзі аб'ядноўваюцца і робяць зло, то чаму добрыя людзі не могуць аб'яднацца і прырэчыць гэтаму злу?» — так ён пісаў.

У нас спрабуюць паставіць «Братоў Карамазовых», але я не вельмі веру ў гэтую ідэю. Як іграць? Ён жа герояў да мяжы даводзіць, эмацыянальнай. Дастаеўскага нельга іграць як Астроўскага. Тут тэмперамент не найграны. Як сыграць Івана, які ў космас пасылае: «Я не Бога не прызнаю, я свет ім створаны не прызнаю». Калі ты гэта дрэнна прачытаеш, то і не трэба іграць больш нічога. Не ведаю, можа быць, і атрымаецца нешта паставіць.

Запытваецца, навошта патрэбна мастацтва? Вы не думалі, чаму любое стварэнне мае патрэбу гуляць: кацяняты, шчанюкі, маленькія лвы, плямістыя алені? Гульня — гэта пазнанне. Блюзнерства ўласціва чалавеку.

Як у вёсцы: бралі жалезную засланку ў рукі, апраналі нейкую маску на твар і прамаўлялі рыфмаваны тэкст. Гэта таксама тэатр, забава, гульня.

Нашу прафесію я б назваў свавольствам, блюзнерствам, ператвораным у законнасць. Па сутнасці, справа майго жыцця — гульня і перайманне, якія аформіліся ў тэатр і сталі мастацтвам.

Запісала Дар'я СМІРНОВА

Сцэна са спектакля «Гора ад розуму».

Вынікі

Даследчык і творца

Літаратура і літаратурны працэс — у пэўным сэнсе розныя рэчы. Калі існаванне першай вызначэцца пісьменнікамі і іх творах, то другі — ужо складаная, неадназначная сістэма, якая залежыць ад мноства фактараў і ствараецца працай мноства людзей. Для існавання літаратурнага працэсу недастаткова аўтараў і тэкстаў. Жыццё твора ў кантэксце забяспечваецца працай рэдактараў і кнігавыдаўцоў, журналістаў і крытыкаў, перакладчыкаў і ўкладальнікаў, літаратуразнаўцаў і даследчыкаў. Кажуць, што апошніх бракуе ў сучаснай беларускай літаратуры. Але праблема вырашальная тады, калі ёсць у каго навучыцца.

Вячаслаў Рагойша — доктар філалагічных навук, даследчык і творца, які ў сваёй прафесійнай дзейнасці сабраў усе спецыяльнасці, неабходныя для функцыянавання літаратурнага працэсу. І дадаў яшчэ адну, ад якой залежаць ледзь не ўсе грамадскія працэсы, — працу настаўніка. Навуковец прысвяціў шмат часу і сіл філалагічнаму факультэту БДУ. Адсюль пачаўся яго даследчыцкі шлях: у 1963 годзе ён скончыў аддзяленне беларускай мовы і літаратуры, у 1967-м абараніў кандыдацкую дысертцыю па паэтыцы Максіма Танка і з тых часоў выкладае на факультэце. У 1993-м атрымаў ступень доктара пасля абароны дысертцыі «Беларуская паэзія XX стагоддзя ў кантэксце ўсходнеславянскіх літаратур: тыпалогія, рэцэпцыя, мастацкі пераклад». А ў 1994-м ініцыяваў адкрыццё кафедры тэорыі літаратуры і ўзначаліў яе. «Праца ва ўніверсітэце асабліва: сумяшчае абавязкі звычайнага выкладчыка (накшталт настаўніцкай працы ў школе) і навукоўца. Тое, што ты як навуковец, даследчык адшукаў, выявіў, вынайшаў, тут жа, на лекцыі, можаш паведаміць сваім вучням, студэнтам, увесці адразу, як кажучы, у навуковы і культурны абыходак. “Чыстаму” навукоўцу (скажам, супрацоўніку

Фота Кастуся Дробава.

Вячаслаў Рагойша.

літаратурнага навукова-даследчага інстытута) гэтага трэба чакаць месяцамі, а то і гадамі. Мы ж выходзім кадры для нацыянальнай асветы, культуры, навукі, узровень і патрыятычны запал якіх залежыць і ад нас. Бадай, у кожным раёне Беларусі (ды і за яе межамі) працуюць дзясяткі маіх вучняў, якімі вельмі ганаруся», — распавядаў Вячаслаў Рагойша Сяргею Чыгрыну ў інтэрв’ю некалькі гадоў таму. У шэрагу цікавасцей даследчыка — мастацкія пераклады і міжлітаратурныя сувязі, знакавыя асобы ў беларускай літаратуры. Адна з важных частак яго працы — даследаванне творчасці Сяргея Палуяна — беларускага літаратара пачатку XX стагоддзя, які пісаў у «Нашу ніву», падтрымліваў сувязі з Купалам, Коласам, Багдановічам і іншымі. Вячаслаў Рагойша і яго жонка Таццяна

Кабржыцкая склалі зборнік твораў Палуяна «Лісты ў бу дучыню», а пазней выпусцілі сумесную кнігу «Сляды знічкі: пра Сяргея Палуяна». Два гады таму пабачыла свет кніга «Сяргей Палуян. След, вечна жывы», дзе сабраны творы пісьменніка, успаміны і даследаванні пра яго. Многія, хто сёння так ці інакш звязаны з філалогіяй і літаратурай, прайшлі праз школьную алімпіяду па беларускай мове і літаратуры. Адзін з галоўных успамінаў пра тыя часы, які застаўся ў аўтара гэтых радкоў, — праца з «Паэтычным слоўнікам» Вячаслава Рагойшы. Дасканалая тлумачэнне разнастайных тропаў на прыкладах з найлепшых беларускіх твораў, асноўныя з якіх трэба было вывучыць на памяць... Сёлета «Паэтычны слоўнік» перавыдадзены ў «Беларускай энцыклапедыі імя Петруся Броўкі» пад назвай «Верш. Паэзія. Энцыклапедычны даведнік». Дзякуючы такой працы не толькі студэнты і іншыя даследчыкі пашыраюць і ўдакладняюць свой навуковы інструментарый, але і пісьменнікі пачынаюць больш арыентавацца ў тым, якімі прыёмамі яны карыстаюцца. Унёсак Вячаслава Рагойшы ў айчыны літаратурны працэс складана ацаніць у поўнай меры, бо немагчыма адсачыць, колькі яго студэнтаў і чытачоў адкрылі для сябе новыя межы ў беларускай літаратуры. Сённяшні літаратурны працэс недасканалы, нягледзячы на ўпартую працу мэтраў і маладых даследчыкаў. Шмат таямніц застаюцца нераскрытымі, а непрыязна настроеная да літаратуры сучаснасць мае свае наступствы. Ёсць шмат пра што хвалявацца. Але, як адзначаў Вячаслаў Рагойша, «трэба, нават хвалюючыся, працаваць, а не сядзець склаўшы рукі і хвалявацца. Працаваць, разумеючы, што, толькі актыўна працуючы дзеля роднай культуры, мовы, літаратуры, выходзім адукаваных і нацыянальна свядомых маладых працаўнікоў, мы ўрэшце “дойдем да Беларусі”».

Ганна ІВАНОВА

Пацеха з меха
Марыя СЦЯФАНОВА
Прэзентацыя

Гумарэска

Ігнат, далібог, ужо і не памятаў, калі апошні раз кудысьці гэтак збіраўся. Мала таго, што старанна пагальіўся, дык яшчэ і памыўся. Да таго ж апрануў самыя лепшыя штаны і кашулю. Хаця якія яны там лепшыя? Хіба што трохі чысцейшыя. — Ого! Жаніх, няйначай! — аглядзеў Сцяпан сябра. — Усе падарункі сёння нам дастануцца. — Хоціць плявузгаць! — незадаволена буркнуў Ігнат. — Лепш завяжы мне шнуркі. Сам Ігнат гадоў з дзесяць таму аслеп на адно вока. Адбылося гэта пасля таго, як нейкі сабутэльнік у час сваркі добра надаваў Ігнату кухталёў. А ў хуткім часе і другое вока перастала бачыць. Сусед Сцяпан узяўся дапамагаць нябогу ў жыцці-быцці: у магазін хадзіў ды няхітрую ежу гатаваў. Ды які яшчэ кухар з яго атрымаўся! Не толькі бульбу, але і агуркі смажыў! А неўзабаве Сцёпка і сам на забеспячэнне ў Ігната стаў, бо з работы яго турнулі, а для пенсіі гадоў не хапала. Неяк так выпівохі і «прымайстраваліся» адзін да аднаго. Па дарозе ў клуб гаворка была толькі пра адно: што ж гэта за падарункі ім сёння падваляць?

— Няўжо ж не паведамілі, што там будучы даваць? — дапытваўся Сцяпан. — Я ж табе ўжо сто разоў казаў. На тым тыдні патэлефанавала нейкая дзяўчына і вельмі запрасіла ў суботу ў клуб а шостай гадзіне. І дадала, што калі прыйду, то там чакае падарунак. — І нават не намякнула, які менавіта? — Не. Толькі паведаміла, што адбудзецца нейкая прэзентацыя. — Ну што за людзі? Каб адразу канкрэтна сказаць, дык не! — Не бурчы! — Ага, не бурчы, — агрызнуўся Сцяпан. — Табе, можа, і перападзе штось, а мне? Мне ж і не тэлефанаваў ніхто! — Слухай, а памятаеш, калі адкрывалі пасля рамонт «Гастронам», то давалі віно? А хто першы дапёрся, той нават і каньяк у пластыкавых шклянках адхапіў. — А мо салодкі стол будзе? Я чуў, што фірмы на прэзентацыях часцяком частуюць... — Раскатаў губу! Пайшлі хутчэй, бо трэба сесці бліжэй, каб падарункаў дакладна хапіла. — Дык а я што раблю? Глядзі лепш пад ногі. — Але ж і знайшоў, што сказаць. Што «глядзі», калі я — сляпы? — Дык за мяне мацней трымайся!.. Сябрукі дакльпалі да клуба. У зале набралася ўжо нямала людю. Як толькі селі, Ігнат зноў з розпытаннямі накінуўся:

— Сцёпка, ну кажы, ці бачыш, дзе абцаны падарункі? — Нічога не відаць. Перад намі толькі стол з крэсламі, мікрафон ды скрыня вялікая. — Во-во! У гэтай скрыні, мусіць, якраз падарункі!.. Нарэшце выйшлі дзве маладзіцы ў кароценькіх спаднічках. — Вечар добры, паважаныя! — анёльскім голасам пачала адна з іх. — Дзякуем, што знайшлі час, каб прыйсці на сустрэчу! — Кожны чалавек жыве ў штодзённых турботах, — прашчабятала другая. — Каб узнаўляць сілы, патрэбна адпачываць. А які ж адпачынак без добрай падушкі і коўдры?! Ці не так? У зале пачуліся воклічы згоды. А першая лектарка дадала: — Вось сёння мы якраз і прапануем вам самыя лепшыя артапедычныя падушкі. Кошт падушкі — усяго 65 рублёў, а коўдры — 125 рублёў... — ...Але таму, хто купіць не адну рэч, а адразу камплект, — падхапіла яе сяброўка, — на другую пакупку зніжка 50 %! Гэта і ёсць наш падарунак! Так што падыходзьце, не саромейцеся! Некаторыя запрошаныя пацягнуліся да лектара, а большая частка (і нашы сябрукі ў тым ліку) — адразу да выхаду. Усю дарогу дадому абураліся: — Вось надурлылі дык надурлылі! — Ага! Ото ж сапраўдныя дурні!..

Анатоль ЗЭКАЎ
Любоў без слоў

Каб расказаць, як я жыла, Мне хоціць верша.

Каб выказаць сваю любоў, Зашмат мне сказа.

За век нідзе я не была, Тым болей у замежжы.

Каб распавесці, як жыла, Мне хоціць нават верша.

Ды і таго страфы на тры — І ні страфою болей. Шматслоўе мне

не па нутры —

А слова-два — й даволі.

Цябе сустрэну моўчкі, бо Маўчаць з табой хачу я... Хай выкажу без слоў любоў — Ды ты яе адчуеш.

Малюнак Алега КАРПОВІЧА

Выходзіць з 1932 года

ЛІМ
Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў
Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная
калегія:
Таццяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў
Віктар Гардзей

Уладзімір Гніламёдаў
Вольга Дадзіёмава
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Анатоль Крэйдзіч
Віктар Кураш

Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
намеснік галоўнага
рэдактара — 377-99-72

адказны сакратар — 377-99-72
адзел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98
адзел прозы і паэзіі — 317-20-98
адзел мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень
у пятніцу.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны
для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выдадзенае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісаны ў друк
22.10.2020 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 830

Друкерня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва "Беларускі Дом друку"»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1.
Індэкс 220013
Заказ — 3211
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным
выглядзе (праграма Microsoft Word),
не вяртаюцца і не рэцэнзуюцца.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць
з меркаваннямі аўтара публікацый.
Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія
прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці
з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.